

GÖLGE

KITAP & KIRTASIYE & FOTOKOPI

**KIYMETLİ EVRAK
HUKUKU**

**SADECE ÇEK
KONUSU**

ELÇİ

KONYA-2020

Police ve bono hakkında söyleyeceklerimiz bu kadar bir sonraki haftada çek konusuna geçeceğiz.

Hafta 8 - Çek, Hukuki-İktisadi Niteliği ve Unsurları - 18.05.2020 tarihinde yüklendi.

Çek

Türk hukukunda çek bir **kambiyo senedidir**. Biz çeki, kambiyo senetleri arasında düzenliyoruz ancak bunu temel aldığımız yabancı hukuk sistemlerinde çek kambiyo senedi değildir.

Çek, 6102 sy. TTK m.680 ila m.823 arasında düzenlenmiştir. Buna ilaveten çek ile ilgili bir de 5941 sy. **Çek Kanunu** vardır. **Çek Kanunu**, çekerle ilişkin olan özel bir kanundur.

Çek, uygulamada oldukça sık başvurulanan bir kambiyo senedidir. Biz çek konusunda, uluslararası alanda bir **Cenevre sistemine** dahiliz. **Cenevre Yeknesak Kuralları** dediğimiz, tek tip kurallar getirilmesini öngören bir uluslararası anlaşmaya imza attık ancak anlaşmanın uygun bulma süreci tamamlanmamıştır. Uygun bulma süreci tamamlanmamasına rağmen bu **Cenevre anlaşmasındaki hükümleri, kanunumuza aldık**. Bu anlaşmasının da temel kaynağı **Alman ekolüdür**.

Kıta Avrupası sistemine baktığımız zaman, Cenevre Yeknesak Kuralları kapsamında ortak bir sistem olduğunu görürüz. Bir de İngiltere ve ABD, Cenevre Konferansına katılmasına rağmen, sözleşmeye taraf olmamıştır. İşte İngiliz ekolünün etkin olduğu bir de **Anglosakson sistemi** var. Özetle; çekerle ilişkin dünya

üzerinde iki sistem var, Kıta Avrupası sistemi ve Anglosakson sistemi. **Türkiye, Kıta Avrupası sistemi içerisinde.**

Alman ekolünün etkisinde olan Kıta Avrupası sistemi içerisinde, çeke ilişkin birtakım olmazsa olmaz kuralları vardır. 1931 yılından bu yana çekte uluslararası alanda tek tip bir sistem öngörülmüştür. İşte Türkiye, o olmazsa olmaz kuralları uygulamaya çalışırken, bir yandan da Türk ticaret hayatının ihtiyaçları sonucunda çek konusunda birtakım değişiklikler olmuştur. **Örneğin çekte vade yasaktır ancak uygulamada ileri tarihli çekler(düzenleme tarihi ileri bir tarih olarak atılır) söz konusudur, ileri tarihli çekler vade yasağının önüne geçmiştir. Aslında çek bir kredi vasıtası değilken biz onu kredi vasıtası haline dönüştürdük.**

İşte bu gibi durumların sonucu olarak Türkiye'de ayrı bir Çek Kanunu ihtiyacı doğmuştur. Buradaki mantık şudur; uluslararası alandaki yeknesak kuralları içeren TTK'yı bozmadan Türk uygulamasının ihtiyaçlarını karşılayan bir kanun daha yapalım diyerek, Çek Kanunu düzenlenmiştir. Çek Kanunu, Türk hukukuna özgü ihtiyaçların bir sonucudur. **Çekin ödenmemesi durumunda bir cezai yaptırımla karşılaşılması, Çek Kanunu sayesinde olmuştur.** Bu cezai yaptırım son yıllarda çok değişikliğe uğrasa da onlardan da bahsedeceğiz.

TTK ve Çekk arasında özel kanun, genel kanun ilişkisine bakacak olursak. Çekk m.1/2'de, **"Bu Kanunda hüküm bulunmayan hâllerde genel hükümler uygulanır."** diyerek Türk Ticaret Kanunu'nun genel kanun, Çek Kanunu'nun özel kanun olduğu belirtilmiştir.

Çekin hukuki niteliği nedir? Çek, tıp ki poliçe gibi hukuki niteliği itibariyle nitelikli havaledir. Bu havalenin yazılı olması ve kayıtsız şartsız belirli bir meblağın ödenmesi vaadini içermesi şarttır. Ayrıca çek, bir banka üzerine

çekilmek zorundadır. Çek hamilinin çek bedelinin ödenmesini bankadan isteme hakkı, keşideci ile banka arasındaki bir **çek anlaşmasına** dayanır.

Poliçede keşideci ile muhatap arasında özel bir poliçe anlaşması olması zorunludur diye bir şey söylememiştik. **Ancak çekte keşideci ile banka arasında özel bir çek anlaşması olmalıdır.** Poliçede muhatap ile keşideci arasında hiçbir borç ilişkisi olmayabilir, hatta muhatap hayali bir kişi de olabilir. Ancak çek açısından bu söz konusu değildir. Çek düzenlenebilmesi için, düzenleyen ile banka arasında bir **çek anlaşması** yapılmalıdır. **Çekte muhatap ancak bir banka olabilir.** Bu da poliçeden farklı bir yönüdür.

Çek hamilinin çek bedelinin ödenmesini bankadan isteme hakkı, keşideci ile banka arasındaki bir **çek anlaşmasına** dayanır, dedik. Çek de çifte yetki veren bir havaledir. **Poliçeye ilişkin hükümlerin büyük bölümünün çekte uygulanması mümkündür.** Ancak çeki, poliçeden ayıran birçok farklılık da var. **TTK m.818 çek ile ilgili poliçe hükümlerine yapılan atıf maddesidir.** Çekte poliçeye yapılan bu atıflar, bonoda olduğu kadar fazla değildir.

Çek ile poliçe arasındaki farklara bakalım. **Türkiye'de düzenlenen çeklerde muhatap yalnız bir banka olabilir.** Buna ilişkin düzenleme TTK m.782'dir. TTK m.782/1'e göre, **"Türkiye'de ödenecek çeklerde muhatap ancak bir banka olabilir."** TTK m.782/2'ye göre de **"Diğer bir kişi üzerine düzenlenen çek yalnız havale hükmündedir."** Çeklerde muhatap, bankadır. Şayet buna rağmen bir başkası üzerine çek çekilirse, bu senet havale hükmündedir, TTK hükümleri uygulanmaz, TBK hükümleri uygulanır. Burada banka ifadesi geçiyor ancak Bankacılık Kanunu kapsamında özel finans kuruluşlarının da banka kapsamındadır. **Banka ifadesini, banka veya özel finans kuruluşu olarak algılamalıyız.**

Çekte, poliçeden farklı olarak, kabul yoktur. **Çekte kabul yasağı söz konusudur.** Çek üzerine yazılmış bir kabul, yazılmamış sayılır. Bununla ilgili madde de TTK m.784'tür. TTK m.784/1'e göre, **"Çek hakkında kabul işlemi yapılamaz. Çek üzerine yazılmış bir kabul kaydı, yazılmamış sayılır."** Poliçede asıl borçlu kabul etmiş muhataptır. Ancak çek açısından böyle bir şeyden söz edemeyiz. Bilakis çek üzerine kabul kaydı yazılsa dahi, yazılmamış sayılır. **Dikkat edin, kabul kaydı çeki geçersiz kılmaz.**

Çekteki kabul yasağının mantığı nedir? Çek düzenlerken bir çek anlaşmasının var olması gerekir demiştik. Çek düzenlemekle kişiler şunu der: Ben üzerimde nakit taşımıyorum veya taşımak istemiyorum veyahut bu ödemenin kayıt altında olmasını istiyorum, bundan dolayı sana verdiği bu evrak ile gidip benim bankadaki hesabımdan para çekebilirsin. Banka çek koşanını, çek hesabı sahibi müşterisine vererek çek anlaşması kapsamında müşterisinin çek keşide edebileceğini söylemiş olur. Çek anlaşması kimi zaman açıkça ayrı bir sözleşme yazılarak yapılır kimi zaman ise müşteriye çek koşanı(çek defteri, çek karnesi) verilerek yapılır. Çek hesabı sahibi keşideci, çek defterinin her bir sayfasını yırtıp gerekli işlemlerden sonra sayfaların her birini bir çekte dönüştürebilir. Bankalar tarafından bastırılan çek defteri, matbu formlar şeklindedir, bu sebeple çekin unsurlarının büyük bir kısmını içerir.

Çek, diğer kambiyo senetlerinden farklı olarak, hamiline yazılı da düzenlenebilir. Bununla ilgili hüküm TTK m.785'dir. TTK m.785/1'e göre, **"Çek; a) "Emre yazılı" kaydıyla veya bu kayıt olmadan belirli bir kişiye, b) "Emre yazılı değildir" kaydıyla veya buna benzer bir kayıtlı belirli bir kişiye, c) Veya hamile, ödenmek üzere çekilebilir."** Çek, kanunen emre yazılı bir kambiyo senedir. Çek, menfi emre kaydıyla nama yazılı şekilde de düzenlenebilir. Çek, hamile yazılı şekilde de düzenlenebilir. Bu nedenle çekte lehtar, çekin zorunlu şekil

şartları arasında yer almaz. Birazdan çekin zorunlu şekil şartlarını sayacağız, lehtar bunların arasında yoktur. TTK m.785/3'e göre de **"Kimin lehine düzenlendiği gösterilmemiş olan bir çek, hamiline yazılı çek hükmündedir."**

Eksik nama yazılı senetlerden bahsederken, belirli bir kişi lehine veya hamiline kelimelerinin veya buna benzer başka bir kelimenin eklenmesiyle düzenlenen çekin de hamiline yazılı çek olacağını söylemiştik. Böyle bir ifade bonoda veya poliçede olsaydı eksik nama yazılı senet söz konusu olurdu ancak çekte söz konusu olunca hamile yazılı çek söz konusudur. Bu durum TTK m.785/2'te düzenlenmiştir, buna göre **"Belirli bir kişi lehine "veya hamiline" kelimelerinin veya buna benzer başka bir ibarenin eklenmesiyle düzenlenen çek, hamiline yazılı çek sayılır."**

Çek ile poliçe arasındaki bir diğer fark da TTK m.789/2 kapsamındadır. TTK m.789/2'ye göre, **"Kısmi ciro ve muhatabın cirosu batıldır."** Bu hükme göre, **çekte muhatabın cirosu batıldır.** Ancak poliçede geriye ciro hükümleri kapsamında muhatabın da ciro yapması mümkündür.

Çekte vade olmaz. Ancak bunu teknik anlamda söyleyebiliriz. TTK m.795/1'e göre, **"Çek görüldüğünde ödenir. Buna aykırı herhangi bir kayıt yazılmamış hükmündedir."** Yani çekte vade olmaz. **Çeke vade koyulursa, vade yazılmamış sayılır, çek geçersiz değildir.** TTK m.795/2'ye göre de **"Düzenlenme günü olarak gösterilen günden önce ödenmek için ibraz olunan çek, ibraz günü ödenir."** Bununla ilgili olarak Çekk'da da hükümler var, ileride inceleyeceğiz. Çekk kapsamında ileri tarihli çek düzenlenmesi mümkündür, yani çekte vade olmasa da düzenleme tarihi ileri bir tarih yazılarak bu kural bir anlamda dolanılmış oluyor. Bunları ileride anlatacağız.

Çekte ibraz süreleri, poliçeye nazaran oldukça kısadır. Çekte ibraz, TTK m.796'da düzenlenmiştir. TTK m.796/1'e göre, "Bir çek, düzenlendiği yerde ödenecekse on gün; düzenlendiği yerden başka bir yerde ödenecekse bir ay içinde muhataba ibraz edilmelidir." Farklı ülkeler, farklı kıtalar olması durumunda ise 1 ay, 3 ay gibi süreler var ikinci fıkrada düzenlenmiş, ileride anlatacağız.

Çekte ödememe nedeniyle başvuru hakkının kullanılabilmesi için protesto düzenlenmesi zorunlu değildir ancak düzenlenmesi de mümkündür. Bankaya ya da takas odasına ibrazda da başvuru hakkı kullanılabilir, TTK m.808 kapsamında. Bunları da ileride anlatacağız.

Çekte müracaat hakları 3 yılda zamanaşımına uğrar ve araya girme olmaz. Çekte surette olmaz, birden fazla nüsha tanzimi ise TTK m.813 kapsamında mümkündür.

Poliçenin ödenmemesi sadece hukuki yaptırımlara bağlanmıştır. **Ancak çekin karşılıksız çıkması sonucu ödenmemesi hukuki yaptırımların yanında cezai yaptırımlara da bağlanmıştır.** Bir kimsenin çek düzenleyebilmesi, çek düzenlemeden yasaklanmadığı anlamına da gelmektedir.

Çek hukuki niteliği itibariyle bir havale olsa da, havaleye ilişkin hükümler çekler hakkında her zaman uygulama alanı bulmayabilir. Çek keşidesi ile bankaya verilen ödeme yetkisi, karşılık ve bedel ilişkilerinden tamamen bağımsızdır. Karşılığın ödenmesi ile birlikte muhatap banka, keşideciden bu miktarda alacaklı hale gelir.

Çek iktisadi açıdan bir ödeme aracıdır, kredi aracı değildir. Çek, nakit kullanmaksızın ödeme yapılmasını sağlar. Ancak çek, para yerine geçen kanuni bir

ödeme aracı değildir, o yüzden alacaklı borcun ifası için çeki kabule zorlanamaz. Çünkü çek ifa uğruna edimdir.

Çekte normal olarak kredi ilişkilerine yer verilmemesi beklenir. Ancak **çeklerin ileri düzenleme tarihli düzenlenmesi mümkün olduğu için** ve bu çeklerin üzerinde yazılı düzenleme tarihinden önce ibrazının geçersiz kabul edilmesinin sonucunda, **uygulamada çeklerin kredi aracı olarak kullanıldığını söyleyebiliriz.**

Teknik açıdan çekler ödeme aracıdır desek de uygulamada çeklere kredi aracı olarak ihtiyaç duyulmuştur. İşte bu sebepten dolayı ÇekK buna izin vermektedir.

Çekler uygulamada, poliçeden ve bonodan daha fazla tercih edilir, daha güvenilirdir. Çünkü bir banka muhataptır ve çeklerde **karekod sistemi** vardır. İleride karekod sistemini anlatacağız, bu sistemde düzenleyenin ödeme alışkanlıkları, daha önce karşılıksız çek düzenleyip düzenlemediği vs. gözüküyor.

İşte çekin daha fazla tercih edilmesinden dolayı, bir kredi vasıtası olarak öngörülmemesine rağmen, **çek ödeme aracı olmakla kalmayıp bir kredi aracına dönüştürülmüştür.** Bunun için insanlar çekte vade olmadığından dolayı düzenleme tarihini ileri bir tarih belirleyerek çeki kredi aracı olarak kullanmışlardır. Örneğin 19.05.2020 tarihinde bir çek düzenliyorum ancak düzenleme tarihini 30.05.2020 yazıyorum ve aradaki günlerde zaman kazanıyorum, **bir nev'i işi kredilendiriyorum.** İşte kanun koyucu çok uzun bir süre uygulamadaki bu duruma engel olmaya çalışsa da bir yerden sonra vazgeçmiş ve ÇekK'da buna izin vermiştir. **Kanun koyucu ileri tarihli çeklerin(postdate çekler), üzerinde yazılı düzenlenme gününden önce ibraz edilemeyeceğini söylüyor.** Yani bir nev'i uygulamada yapılan duruma destek veriyor ve çek bir kredi aracına dönüşüyor.

Sonuç olarak; çekin sadece bir ödeme aracı olduğunu söylemek artık fazla teorik ve fazla idealist bir durumdur. **Çek teorik olarak bir ödeme aracıdır ancak uygulamadaki kullanım gereği de bir kredi aracıdır.**

Çek kullanmak, nakit kullanımına göre daha hızlıdır ve daha güvenilirdir. Çek, para taşımanın risklerini ortadan kaldırır. Örneğin yüklü bir meblağ taşımak paranın çalınması ihtimalinde kişiyi zor durumda bırakır veyahut taşınan paranın yanlış sayılma ihtimali gündeme gelebilir, paranın aktarılması da zordur, muhasebeleştirilmesi de zordur. Çek bunların daha kolay halledilmesini sağlar, birçok kalemde kişiyi kurtarır. Örneğin paranın bankada kalması faiz açısından da bir avantaj sağlar.

Ödemelerin banka aracılığıyla yapılması bankalar için de avantajlıdır. Bu sayede mevduat toplayan banka daha fazla kredi satarak kar elde edebilir. Çek kullanımının yaygınlaşması milli ekonomi açısından da önem taşır. Bankaların vadesiz mevduat şeklinde yarattıkları paraya kaydi para adı verilir. Kaydi para ile ödeme usulünün yaygınlaşması, ülkenin para sistemine de olumlu etki eder. Kaydi parada kimse fiziken para vermeden kaydi olarak, hesaptan hesaba para geçirerek bir ödeme yapıyor. Bu yüzden çekle ödeme devletler tarafından teşvik edilir ve korunur.

Buraya kadar çekle ilgili ön bilgileri verdik. **Şimdi çekin unsurlarına bakalım.**

Çekin Unsurları

ÇEKİN UNSURLARI

TTK m. 780

ÇekK m. 2/7, 2/9.

TTK m. 780/1

- a) Senet metninde "çek" kelimesini ve eğer senet Türk-çe'den başka bir dille yazılmış ise o dilde "çek" karşılığı olarak kullanılan kelimeyi,
- b) Kayıtsız ve şartsız belirli bir bedelin ödenmesi için hava-leyi,
- c) Ödeyecek kişinin, "muhatapın" ticaret unvanını,
- d) Ödeme yerini,
- e) Düzenlenme tarihini ve yerini,
- f) Düzenleyenin imzasını,
- g) (Ek: 15/7/2016-6728/70 md.) Banka tarafından verilen seri numarasını,
- h) (Ek: 15/7/2016-6728/70 md.) Karekodu,

Çek ile ilgili kanunların 5941 sy. Çek Kanunu ve 6102 sy. Türk Ticaret Kanunu olduğunu söyledik. Hem TTK m.780'de hem de ÇekK'da çeke ilişkin birtakım şartların düzenlendiğini görürüz. Örneğin ÇekK m.2/7'de çek defterinin yapraklarına yazılacak unsurlar sayılmıştır. Kısaca hem Çek Kanunu'nda hem de Türk Ticaret Kanunu'nda çekin unsurlarına ilişkin düzenlemelerin olduğunu görürüz.

Çek Kanunu ve Türk Ticaret Kanunu'nda bu düzenlemeleri ele alırken ilk önce ÇekK m.2/9'a dikkat etmeliyiz. ÇekK m.2/9'a göre, **"Türk Ticaret Kanunundaki unsurları taşıması kaydıyla, düzenlenen çekin bu maddede yer alan koşullara aykırı olması çekin geçerliliğini etkilemez."** Demek ki çekin unsurlarını sayarken birinci sırada TTK m.780'e bakacağız, ikinci sırada ÇekK m.2'ye bakacağız.

GÖLGE KİTAP & KIRTASIYE & FOTOKOPİ

Zaten temel olarak emredici hükümler TTK'da düzenlenmiştir, Çekk'da ise düzenleyici hükümler ya da yaptırım hükümleri düzenlenmiştir.

TTK m.780'de çekin unsurları düzenlenmiştir. Bunları anlatırken çek yapırları önünüzde dursun:

AKBANK
444 25 25
www.akbank.com

0000 - TEST
000-0000000

Findeks

TACİR

Keside yeri, tarihi

TL, Kr

Bu çek karşılığında emrine

yalnız TL, Kr ödeyiniz.

IBAN : TR00 0004 6000 0000 0000 0000 00
Çek Seri No : Z0000024
TCKN/VKN : 000000000000
Mersis No : 0000000000000000
Çek Basım Tarihi: 08 Şubat 2017

ÖRNEKTİR ÖRNEKTİR ÖRNEKTİR
ÖRNEKTİR ÖRNEKTİR ÖRNEKTİR
Ad-Soyad/TCKN/İmza

Çek Tarihi : 08.02.2017
Çek Seri No : Z0000024

İ*000000 24 İ*0 4 6 İ*0000:00000000000000000000*

VAKIF KATILIM

ELAZIĞ ŞUBESİ
İzzetpaşa Mh. Sehit Yuzbasi Tahir Cd.
No:1
Tel : 0850 582 6023
Bu çek karşılığında
Pay Against This Check to

HAMİLİNE

yalnız TL, Kr ödeyiniz.

Vergi / T.C. Kimlik No, Tax ID No, /TR ID No: 12345678901
IBAN: TR65 0021 0000 0000 0000 0000 01
Seri No / Serial No: 00000012
Çek Basım Tarihi / Print Date: 16 Şubat 2017

ÖRNEKTİR ÖRNEKTİR ÖRNEKTİR
ÖRNEKTİR ÖRNEKTİR ÖRNEKTİR
TCKN:
Düzenleyenin Adı Soyadı / İmzası:

00000012

İ*000000 12 İ*2 1 0 İ*00 23:000000000000 1 23 4 5 İ*

QNB FINANSBANK

FINANSBANK A.Ş.
0348 - MERKEZ ŞUBESİ
Tel : 212-318-51-15
Bu çek karşılığında,

TACİR OLMAYAN

0000038

Keside yeri

Tarih

TL

emrine

Türk Lirası

Kuruş ödeyiniz.

Hesap Sahibi

İmza

ÖRNEKTİR ÖRNEKTİR ÖRNEKTİR ÖRNEKTİR
ÖRNEKTİR ÖRNEKTİR ÖRNEKTİR ÖRNEKTİR

Seri: ME 0000038
Residenci V.K.N. : 1234567890
Hesap No: 0000000012345678
IBAN No : TR00 0011 1000 0000 0000 0000 00
Basım Tarihi: 21 Ocak 2017

ME 0000038

İ*000000 38 İ*1 1 1 İ*0 3 4 8 İ*00000000 1 23 4 5 6 7 8 İ*

GÖLGE KİTAP & KIRTASIYE & FOTOKOPİ

VAKIF KATILIM	VAKIF KATILIM	TACİR OLMAYAN HAMİLİNE		Findeks	Keside Yeri: Place of Issue Tarih: / /20 Date: / /20
ELAZIĞ ŞUBESİ İzzetpaşa Mh. Sağlık Yurdu Cd. No:1 Tel : 0850 582 6023 Bu çek karşılığında Pay Against This Check to yalnız Only	ELAZIĞ ŞUBESİ İzzetpaşa Mh. Sağlık Yurdu Cd. No:1 Tel : 0850 582 6023 Bu çek karşılığında Pay Against This Check to yalnız Only	ELAZIĞ ŞUBESİ İzzetpaşa Mh. Sağlık Yurdu Cd. No:1 Tel : 0850 582 6023 Bu çek karşılığında Pay Against This Check to yalnız Only	ELAZIĞ ŞUBESİ İzzetpaşa Mh. Sağlık Yurdu Cd. No:1 Tel : 0850 582 6023 Bu çek karşılığında Pay Against This Check to yalnız Only	ELAZIĞ ŞUBESİ İzzetpaşa Mh. Sağlık Yurdu Cd. No:1 Tel : 0850 582 6023 Bu çek karşılığında Pay Against This Check to yalnız Only	ELAZIĞ ŞUBESİ İzzetpaşa Mh. Sağlık Yurdu Cd. No:1 Tel : 0850 582 6023 Bu çek karşılığında Pay Against This Check to yalnız Only
Vergi / T.C. Kimlik No, Tax ID, No. / TR ID, No.: 12345678901 IBAN: TR65 0021 0000 0000 0000 0000 01 Seri No Serial No: 0000014 Çek Basım Tarihi Print Date: 16 Şubat 2017	Vergi / T.C. Kimlik No, Tax ID, No. / TR ID, No.: 12345678901 IBAN: TR65 0021 0000 0000 0000 0000 01 Seri No Serial No: 0000014 Çek Basım Tarihi Print Date: 16 Şubat 2017	Vergi / T.C. Kimlik No, Tax ID, No. / TR ID, No.: 12345678901 IBAN: TR65 0021 0000 0000 0000 0000 01 Seri No Serial No: 0000014 Çek Basım Tarihi Print Date: 16 Şubat 2017	Vergi / T.C. Kimlik No, Tax ID, No. / TR ID, No.: 12345678901 IBAN: TR65 0021 0000 0000 0000 0000 01 Seri No Serial No: 0000014 Çek Basım Tarihi Print Date: 16 Şubat 2017	Vergi / T.C. Kimlik No, Tax ID, No. / TR ID, No.: 12345678901 IBAN: TR65 0021 0000 0000 0000 0000 01 Seri No Serial No: 0000014 Çek Basım Tarihi Print Date: 16 Şubat 2017	Vergi / T.C. Kimlik No, Tax ID, No. / TR ID, No.: 12345678901 IBAN: TR65 0021 0000 0000 0000 0000 01 Seri No Serial No: 0000014 Çek Basım Tarihi Print Date: 16 Şubat 2017
ÖRNEKTİR ÖRNEKTİR ÖRNEKTİR ÖRNEKTİR ÖRNEKTİR ÖRNEKTİR	ÖRNEKTİR ÖRNEKTİR ÖRNEKTİR ÖRNEKTİR ÖRNEKTİR ÖRNEKTİR	ÖRNEKTİR ÖRNEKTİR ÖRNEKTİR ÖRNEKTİR ÖRNEKTİR ÖRNEKTİR	ÖRNEKTİR ÖRNEKTİR ÖRNEKTİR ÖRNEKTİR ÖRNEKTİR ÖRNEKTİR	ÖRNEKTİR ÖRNEKTİR ÖRNEKTİR ÖRNEKTİR ÖRNEKTİR ÖRNEKTİR	ÖRNEKTİR ÖRNEKTİR ÖRNEKTİR ÖRNEKTİR ÖRNEKTİR ÖRNEKTİR
TCKN: Düzenleyenin Adı Soyadı İmzası:	TCKN: Düzenleyenin Adı Soyadı İmzası:	TCKN: Düzenleyenin Adı Soyadı İmzası:	TCKN: Düzenleyenin Adı Soyadı İmzası:	TCKN: Düzenleyenin Adı Soyadı İmzası:	TCKN: Düzenleyenin Adı Soyadı İmzası:

1 -Çek, senet metninde "çek" kelimesini ve eğer senet Türkçe'den başka bir dille yazılmış ise o dilde "çek" karşılığı olarak kullanılan kelimeyi içerir(TTK m.780/1 -a).

Burada çek yaprağı örneklerini verdim. Birini Akbank düzenlemiş, birini Vakıf Katılım düzenlemiş, birini QNB Finansbank düzenlemiş vs. Bunların hepsi bir çek defterinin yaprağıdır, henüz çek değildirler, üzerlerinde imza vs. yoktur.

Bir de benim kendi oluşturduğum çek örnekleri var. Bunlar artık birer çektiir çünkü gerekli unsurları vardır.

VAKIFBANK A.Ş. NECATİBEY ŞUBESİ		Düzenleme Tarihi: 18.05.2020 Düzenleme Yeri: Ankara
Findeks	TACİR	
Bu çek karşılığında Lütfü Lokman'a yalnız 50.000.TL ödeyiniz.		
Seri No: E00103324	Derya DERTSİZ	
Baskı Tarihi: 01.05.2019	<i>(İmza)</i>	

T. ZİRAAT BANKASI A.Ş.

Necatibey Şubesi

Korkutreis Mah. Necatibey Cd.
No: 34 A 06430 Çankaya Ankara

Findeks

TACİR OLMAYAN

Düzenleme Tarihi : 04.06.2020

Düzenleme Yeri : Ankara

Bu çek karşılığında Lütfü LOKMAN'a yalnız 15.000.TL ödeyiniz.

Seri No: T890052465

Doruk Dinlemez

Baskı Tarihi: 02.06.2018

(İmza)

Hem çek yapraklarına hem çeklere baktığımızda çek kelimesinin iki tarafta da olduğunu görürüz, **"Bu çek karşılığında"** diye başlayan bir ifade var. Örneğin birinci çekte **"Bu çek karşılığında Lütfü Lokman'a yalnız 50.000 TL ödeyiniz."** ifadesi var. Çekte lehtar zorunlu unsur değildir, lehtar belirtilmeseydi bu çek, hamile yazılı çek olurdu. Tıp ki bono ve poliçe için söylediğimiz gibi çek kelimesinin de senet metninde olması gerektiğini söylemeliyiz. Çek başka bir dilde de yazılmış olabilir, **"ödeyiniz"** kelimesi hangi dildeyse **"çek"** kelimesi de o dilde olmak zorundadır. Çek, uygulamada bankalar tarafından matbu olarak bastırılır bundan dolayı bu konuda pek sorun yaşamayacaksınız.

2-Çek, kayıtsız ve şartsız belirli bir bedelin ödenmesi için havaleyi içerir(TTK m.780/1 -b).

Çek, nitelikli havaledir. Çek yapraklarına ve çeklere bakacak olursanız, **"ödeyiniz"** kelimesini görürsünüz. Bunun gibi **"tediye ediniz"** **"ödenmesini rica ederim"** vb. kelimeler de kullanılabilir. Bu kelimenin **talimat vermesi gerekir** ve bu talimat **kayıtsız şartsız belirli bir bedele ilişkin** olmalıdır. Örneğin, **"İş bu çek karşılığında taahhüt edilen ipoteğin gerçekleştirilmesi durumunda 50.000 TL**

ödeyiniz." gibi bir ifade olamaz. Çünkü burada havale, kayda şarta bağlanmıştır, çek geçersizdir. Kayıtsız şartsız olma unsuru hem poliçe hem bono hem çek açısından aranır.

Teminat senetleri ile ilgili açıklamalarımız burada da geçerlidir. Çek bir şeyin teminatı olarak verilmişse ve neyin teminatı olduğu açıkça çek üzerinden anlaşılıyorsa geçersizlik söz konusudur. Ancak çek üzerinde sadece "teminat içindir", "bedeli teminat içindir" gibi bir kayıt varsa ve **neyin teminatı olduğu belirtilmemişse çek geçerlidir.**

Kayıtsız şartsız belirli bir bedelin ödenmesi için havaleden bahsederken, burada faiz şartının da olamayacağını belirtelim. Zaten çekte vade yoktur, dolayısıyla faiz şartı konulamaz(Anapara faizi). TTK m.786'ya göre de **"Çekte öngörülen herhangi bir faiz şartı yazılmamış sayılır."**

Çek, yabancı para üzerinden de düzenlenebilir. TTK m.802'de yabancı ülke parasıyla ödenecek çek düzenlenmiştir. TTK m.802/1'e göre, **"Çekin ödeme yerinde rayici olmayan bir para ile ödenmesi şart koşulmuş ise, bedeli, çekin ibraz günündeki değerine göre o ülke parası ile ödenebilir. İbraz edilmesine rağmen ödenmediği takdirde hamil, çek bedelinin dilerse ibraz dilerse ödeme günlerindeki rayiç değerine göre ülke parasıyla ödenmesini isteyebilir."** TTK m.802/2'ye göre de **"Yabancı ülke parasının değeri, ödeme yerindeki ticari teamüllere göre belirlenir. Bununla beraber düzenleyen, ödenecek tutarın çekte yazılı belirli bir kura göre hesap olunmasını şart koşabilir."**

3-Çek, ödeyecek kişinin, "muhatapın" ticaret unvanını içerir(TTK m.780/1 -c).

TTK m.782 kapsamında Türkiye’de ödenecek çeklerde **muhatap ancak bir banka olabilir**. Daha önce de ifade ettik, Bankacılık Kanunu kapsamındaki finans kuruluşları da banka kavramı kapsamındadır. Öyleyse ancak bir **banka veya bir finans kuruluşunu muhatap göstermek zorundayız**. TTK m.782/1’e göre, **“Türkiye’de ödenecek çeklerde muhatap ancak bir banka olabilir.”** TTK m.782/2’ye göre de **“Diğer bir kişi üzerine düzenlenen çek yalnız havale hükmündedir.”**

Çek yapraklarına ve çeklere bakacak olursanız, **muhatabın ticaret unvanı genellikle sol üst köşeye yazılır**. Ama anlaşılabilir olması kaydıyla böyle bir zorunluluk da olmadığını belirtelim. Yeter ki anlaşılabilir bir şekilde muhatap bankanın ticaret unvanı yer alsın, ister sol köşede ister sağ köşede.

TTK m.818’in atfı ile TTK m.673 gereğince, **muhatap kendi üzerine çek çekebilir**. Buna bir engel bulunmamaktadır. Hatırlarsanız, TTK m.673’e göre, muhatap kendi üzerine poliçe düzenleyebiliyordu. Bu durum bono açısından mümkün değildir ancak çek açısından mümkündür.

4-Çek, ödeme yerini içerir(TTK m.780/1 -d).

Ödeme yeri, alternatifli unsurlardandır. Kanun koyucu çekin unsuru olarak TTK m.780/1-d’de ödeme yerini saydıktan sonra, TTK m.781’de unsurların bulunmaması ihtimalini düzenlemiştir. TTK m.781/2’ye göre, **“Çekte açıklık yoksa, muhatabın ticaret unvanı yanında gösterilen yer ödeme yeri sayılır. Muhatabın ticaret unvanı yanında birden fazla yer gösterildiği takdirde, çek, ilk gösterilen yerde ödenir. Böyle bir açıklık ve başka bir kayıt da yoksa, çek muhatabın merkezinin bulunduğu yerde ödenir.”**

Ödeme yeri, alternatifli zorunlu unsurdur. Çekte açıkça ödeme yeri gösterilebilir. Çekte açıklık yoksa muhatabın ticaret unvanı yanında gösterilen yer, ödeme yeridir. Şayet muhatabın ticaret unvanı yanında birden fazla yer gösterildiyse ilk gösterilen yer, ödeme yeridir. Böyle bir açıklık veya kayıt da yoksa, muhatap bankanın merkezinin bulunduğu yer, ödeme yeridir. Ö

Ancak doktrindeki bir görüşe göre ödeme yerine, zorunlu unsur demek doğru olmaz, ödeme yerine alternatifli ihtiyari unsurdur derler. **Çünkü muhatap bankanın çekte bulunması zorunlu unsurdur. Son durumda hiçbir yer gösterilmese dahi muhatap zorunlu unsur olarak bulacağı için muhatap bankanın merkezinin olduğu yer ödeme yeri olacaktır. Kanaatimce, bu görüşe de hak vermek gerekir.** Yıllardır biz ödeme yerine alternatifli zorunlu unsur desek de ihtiyari olduğu görüşüne de hak vermek gerekir.

5-Çek, düzenlenme tarihini ve yerini içerir(TTK m.780/1 -e).

Çekin bir diğer unsuru da düzenleme tarihi ve yeridir. Düzenleme tarihi ve düzenleme yeri uygulamada çoğu kez çekin sağ üst köşesinde yer alır. Verdiğimiz çek yapraklarını ve çekleri incellerseniz düzenleme tarihi ve düzenleme yerinin sağ üst köşede olduğunu görürsünüz.

Keşide tarihi bizim için çok önemlidir çünkü ibraz sürelerini bu tarihe göre hesaplarız. Çekte vade olmuyor demiştik unutmayın. Düzenleme tarihi belirtilmemişse çek ancak adi havale hükmünde olabilir.

Keşide yeri açısından da ayrıca bir yer kuvvetle muhtemel gösterilir. Ancak düzenleme yeri gösterilmemişse, örneğin matbu çek formundaki düzenleme yerine bir şey yazılmadıysa, **düzenleme yeri gösterilmemiş çek, düzenleyenin adının**

yanında yer alan yerde düzenlenmiş sayılır. Bununla ilgili düzenleme TTK m.781/3'tür. TTK m.781/3'e göre, **"Düzenlenme yeri gösterilmemiş olan çek, düzenleyenin adı yanında yazılı olan yerde düzenlenmiş sayılır."** Düzenleyenin adının yanında bir adres yazılabilir. Bu adreste bir **mülki mahal** gösterilmişse bu yer düzenleme yeri sayılacaktır. **Düzenleme yerinin alternatifli zorunlu unsur olduğunu söyleyebiliriz.** Şahsen ben uygulamada çekte düzenleyenin yanında bir adres yazıldığını görmedim, zaten çek matbu bir senet olduğu için sağ üstte düzenleme yeri için bir yer ayrılır ve kişiler burayı doldurur. Düzenleme yeri iki şekilde de yoksa, çek geçersizdir ancak adi havale hükmünde olabilir.

6-Çek, düzenleyenin imzasını içerir(TTK m.780/1 -f).

Çekte bir diğer unsur düzenleyenin imzasıdır. Düzenleyenin ad soyadının yer almaması veya yanlış yazılması önemli değildir. Düzenleyenin imzasının varlığı çekin geçerliliği açısından aranan temel unsurdur.

7-Çek, banka tarafından verilen seri numarasını içerir(TTK m.780/1 -g).

8-Çek, karekodu içerir(TTKm.780/1 -h).

Çekin unsurlarına 2016 yılında eklenen son iki unsur ise; **çek, banka tarafından verilen seri numarasını ve karekodu içerir.** Bu unsurların alternatifleri de yoktur. Türk hukukunu Cenevre sisteminden ayıran ve bunca yıl sonra kıymetli evrak hukukunda yapılan en köklü değişiklikler bunlardır.

6102 sy. TTK'nın kabulü döneminde de bono, poliçe ve çek ile ilgili pek önemli değişikliklerin olduğunu söyleyemeyiz. Doktrindeki tartışmalı birkaç hususun netleştirilmesi dışında, 6102 sy. TTK'nın kıymetli evrak hükümleri eski kanun olan 6762 sy. TTK'nın kıymetli evrak hükümleri ile hemen hemen aynıdır. Ama 2016

yılında yapılan değişiklikle çekin unsurlarına eklenen, seri numarası ve karekodu çok önemli köklü değişikliklerdir.

Çekte seri numarasının bulunması bir zorunlu unsurdur. Verdiğimiz çek yaprağı örneklerinde de bu seri numaraları matbu olarak yer almaktadır.

Çekte karekodu bulunması da bir zorunlu unsurdur. Verdiğimiz çek yapraklarında da bu karekodun olduğunu görüyoruz. Karekod(QR code) unsuru, çığır açan bir unsurdur. Verdiğimiz matbu örneklerle bakacak olursanız, karekodun altında hep **"Findeks"** ibaresinin yer aldığını görürsünüz.

Karekod, beyaz fon üzerine siyah bazı işaretlerin olduğu bir kutucuktur. Bu karekodun taranması ile birtakım bilgiler sağlanır. TTK m.780/2'ye göre, **"Çek alacaklıları, ellerinde bulunan çek ile çek hesabı sahibine ve bu çeki düzenleyenlere ilişkin verilere karekod aracılığıyla erişim sağlayabilir.(...)"** Bu verilere ulaşılmasını sağlayan karekod okutma ve bilgi paylaşım sisteminin, Türkiye Bankalar Birliği Risk Merkezi tarafından oluşturulacağı öngörülmüştür. İşte bu merkez kapsamında **Findeks** adı verilen bir uygulama, sistem oluşturuldu. Önümüze gelen çekin karekodunu, akıllı telefonlar veya tabletler aracılığıyla **Findeks uygulamasında taratırsak** birtakım bilgilere erişim sağlayabiliriz.

Bu bilgilerin ne olduğu TTK m.780/2'nin devamında sayılmıştır buna göre, **"(...)Karekod ile; a) Çek hesabı sahibinin adı, soyadı veya ticaret unvanı, b) Çek hesabı sahibinin tacir olması hâlinde, ticaret siciline tescil edilen yetkililerinin adı, soyadı veya ticaret unvanı, c) Çek hesabı sahibinin, çek hesabı bulunan toplam banka sayısı, d) Çek hesabı sahibine ait bankalara ibraz edilmemiş çek adedi ve tutarı, e) Düzenlenerek bankalara teslim edilen çeklerin adedi ve tutarı, f) Son beş yıl içerisinde ibrazında ödenen çeklerin adedi ve**

tutarı, g) İbraz edilen ilk çekin ibraz tarihi, h) İbraz edilen son çekin ibraz tarihi, ı) İbrazında ödenen son çekin ibraz tarihi, i) Son beş yılda "karşılıksızdır" işlemi gören ve halen ödenmemiş çeklerin adedi ve tutarları, j) Son beş yılda "karşılıksızdır" işlemi gören ve sonradan ödenen çeklerin adedi ve tutarı, k) Son beş yılda "karşılıksızdır" işlemi gören son çekin ibraz tarihi, l) Çek hesabı sahibi hakkında çek hesabı açma yasağı bulunup bulunmadığı, varsa yasaklama kararının tarihi, m) Her bir çek yaprağı ile ilgili olarak tedbir kaydı olup olmadığı, n) Çek hesabı sahibi tacirse, iflasına karar verilip verilmediği, iflasına karar verilmişse kararın tarihi, çek hesabı sahibi ya da cırantanın rızası aranmaksızın üçüncü kişilerin erişimine sunulur.

Bu düzenleme hem **sahteliği** önlemek açısından hem de **karşılıksız çeki** önlemek açısından oldukça önemlidir. Devlet açısından da kayıt dışı ekonominin kayıt altına alınması yolunda da önemli bir adımdır. **Karekod sistemi, Türk hukukunun dünyada öncü olduğu bir sistemdir.** Büyük ilaçlar, büyük hastalıkların sonucudur. Türkiye'de karşılıksız çek ne yazık ki büyük bir problem olduğu için alternatif arayışlar ortaya çıkmıştır. Bunun sonucunda karekod sistemi geliştirilmiştir. Bu sistemin, Kişisel Verilerin Korunması Kanunu'na aykırılık teşkil ettiğini ileri sürenler oldu ancak rızaya dayalı olarak çek yaprağı alındığı için ve bu paylaşımlar da kanuna dayandığı için bu bakımdan KVKK'ye bir aykırılık olmadığını söyleyebiliriz.

Türkiye karekod sistemi konusunda dünyada ilk ve öncül niteliktedir. Ben de akademisyen olarak bu konuda 2017 yılının sonunda bir makale hazırlamıştım. Bu karekod sistemi ile ilgili hazırladığım makaleyi Viyana'da bir sempozyumda sundum ve daha sonra makalem ABD'deki bir dergide yayımlandı. Karekod sistemi tüm dünyada oldukça ilgi çekti. Gittiğim ülkelerde insanların çok büyük bir ilgi ile dinlediklerini gördüm. Karşılıksız çekle mücadele etmek isteyen ülkelere bununla

ilgili teklifler aldım. Hatta ABD'de benim yazdığım makaleyi de referans göstererek karekod sisteminin patentini aldılar. Türk hukukunun öncülük ettiği karekod sistemi o kadar çok beğenildi ki tüm dünyada bununla ilgili çalışmalar sürüyor.

Karekodlu çek, çeklerin güvenilirliğini sağlamak için önemlidir. **Ancak bu sistem bir garanti vermez.** Findeks uygulamasına cüzi bir ücret karşılığı üye oluyorsunuz. Sisteme karekodu okuttuğunuz zaman, o çek hesabı sahibi hakkında geçmişe dayalı ve o anda bir tedbirin olup olmadığı, iflas edip etmediği gibi verilere ulaşabiliyorsunuz. Çek hesabı sahibi ile ilgili bir nev'i puanlandırma yapılıyor ve bunun detayı veriliyor. **Bu verilerden yola çıkarak o kişi ile çalışıp çalışmamak yani size sunduğu kabul edip etmemek tamamen size kalmış bir şey.** Karekodlu çek ile karşılıksız çek büyük oranda azalmıştır.

ÇekK m.3/10'da karekodlu çekler ile ilgili olarak lehtara bir yükümlülük öngörülmüştür ancak bu zorunlu bir düzenleme değildir. ÇekK m.3/10'a göre, **"Lehine karekodlu çek düzenlenen lehtar, teslim aldığı çeki Türk Ticaret Kanununun 780'inci maddesinin üçüncü fıkrasında belirtilen sisteme kaydeder. Karekodlu çekin sisteme kaydedildiği tarihten sonra çek düzenleyen tüzel kişinin temsilcilerinde meydana gelen değişiklikler, çek hesabı sahibi tüzel kişinin sorumluluğunu ortadan kaldırmaz.** Çekte lehtar varsa, lehtar çeki teslim aldığı anda çeki sisteme kaydeder. Ancak bu hüküm **düzenleyici hükümdür,** lehtar bunu yapmasa da halen lehtardır. Çekin sisteme lehtar tarafından kaydedilmesi, çekin lehtarın elinden rızası dışında çıkma durumlarında önem teşkil eder. Buna ilaveten bir de çekin sisteme kaydı ile birlikte, bu tarihten sonra çeki düzenleyen tüzel kişinin temsilcilerinde değişiklik meydana gelirse, çek hesabı sahibi tüzel kişinin sorumluluğu ortadan kalkmaz. Temsilci vasıtasıyla çek düzenlemek sorun

teşkil edebiliyor, lehtar tarafından çekin sisteme kaydı ile lehtar açısından bu tür korumaların olması iyi bir durumdur.

TTK geçici m.11'e göre, **"31/12/2016 tarihinden sonra bankalarca çek hesabı sahiplerine 780'inci maddeye bu Kanunla eklenen hüküm gereğince bulunması gereken karekod ve seri numarası unsurlarını içermeyen çek yaprağı verilemez. 31/12/2016 tarihinden önce basılan çeklerde bu unsurlar aranmaz."**

Bankalar bu tarihten itibaren, karekod ve seri numarası olmayan çekleri veremeyecektir. Bu tarihten önce basılan çeklerde ise bu unsurlar aranmayacaktır. Yani uygulamada bu tarihten önce basılmış bir çek karşınıza gelirse, karekodu ve seri numarasını görmeyebilirsiniz. Ancak bu unsurun zorunlu olduğu tarihten itibaren karekod ve seri numarası mutlaka unsurlar arasında olmalıdır.

TTK m.781'de ise unsurların bulunmaması düzenlenmiştir. TTK m.781/1'e göre, **"780'inci maddede gösterilen unsurlardan birini içermeyen bir senet, ikinci, üçüncü ve dördüncü fıkralarda yazılı hâller dışında çek sayılmaz."** Bu çekler artık eksik çekler, doldurularak herhangi bir şekilde geçerli hale getirilemez. Ancak TTK m.680 gereğince, bir kambiyo senedinin unsurlarında açıklık varsa ve bu şekilde tedavüle çıkarılmışsa, senedin doldurulmak üzere verildiği yani açık kambiyo senedi olduğu karine olarak kabul edilir, buna dikkat edelim. Ama diyelim ki bir icra takibinde veya davada, sunulan çekin zorunlu unsurlarında eksiklik var, bu durumda çek eksik çekler, çek olarak geçersizdir.

Türkiye'de düzenlenen bütün çekler matbu şekildedir. Ancak şunu da belirtelim: Eskiden doktrinde bir tartışma vardı, acaba matbu çek yaprakları kullanılmadan bir çek düzenlenebilir mi? Teorik olarak buna engel olabilecek bir şey yoktu. Ancak kanun unsurları sayarken artık karekodu da sayıyor. Karekod elle çizilebilir bir şey değildir. **Bu sebeple teorik olarak mümkün olsa da teknik olarak**

artık elle çek düzenlemek mümkün değildir. Doktrinde 2016 yılından önce elle çek düzenlenebilir diyorduk. Ancak 2016 yılında gelen karekod ile artık böyle bir şey mümkün değildir. Seri numarası bir şekilde öğrenilse elle yazılabilir ancak karekod için bu mümkün değildir. **Sonuç olarak, matbu çek formları ile çek çekilmesinin zorunlu hale geldiğini söyleyebiliriz.**

Şunu da ekleyelim, bu matbu çeklerin ne şekilde doldurulduğu önemli değildir. Çek bilgisayar, el yazısı, daktilo vs. ile doldurulabilir. **Ancak imza her zaman el ile atılmak zorundadır, düzenleyenin imzası el ile atılmalıdır, e-imza şu an ki mevzuatımızda mümkün değildir.** Kambiyo senetlerinde kişinin bedeninden çıkmış ıslak imzası şarttır. Ancak şunu da belirtelim, şu an bir kanun tasarısı gündemde, bu tasarı elektronik imzalı kambiyo senetleri ile ilgili bir tasarı. İlerleyen zamanlarda bu yönde kanun değişiklikleri görebiliriz.

Açık kambiyo senetlerinde anlattığımız hususlar, açık çekler için de geçerlidir.

Çek Kanunu'nda da çekin unsurları ile ilgili birtakım düzenlemeler yer almıştır demiştik. **ÇekK m.2/7'de çek yaprağında bulunması gereken unsurlar sayılmıştır.** Ancak ÇekK m.2/9'da da bulunmama da olur denilmiştir, yani TTK m.2/9'a göre, **"Türk Ticaret Kanunundaki unsurları taşıması kaydıyla, düzenlenen çekin bu maddede yer alan koşullara aykırı olması çekin geçerliliğini etkilemez."**

ÇekK m.2/7'ye bakalım buna göre **"Çek defterinin her bir yaprağına; a) Çek hesabının numarası, b) Çek hesabının bulunduğu banka şubesinin adı, c) Çek hesabı sahibi gerçek kişinin adı ve soyadı, tüzel kişinin adı, ç) Çek hesabı sahibi gerçek veya tüzel kişinin vergi kimlik numarası, d) Çekin basıldığı tarih, e) Çek hesabı sahibi gerçek kişi ise Türkiye Cumhuriyeti kimlik numarası; tüzel**

kişilerde ise varsa Merkezi Sicil Kayıt Sistemi (MERSİS) numarası, f) Çek hesabı sahibi ile düzenleyenin farklı kişiler olması hâlinde, ayrıca düzenleyenin Türkiye Cumhuriyeti kimlik numarası, yazılır.” d, e ve f bentleri 2016 yılında bir değişiklik ile gelmiştir.

Çekk m.2/7 düzenleyici hükümdür. Ancak Türk hukukunda matbu çek formları kullanıldığı için bu hükme harfiyen uyulduğunu görüyoruz. Çek defterlerini bankalar bastırır, Çekk m.2/5'de de bu yönde bir düzenleme vardır. Çekk m.2/5'e göre, **"Çek defterleri bankalarca bastırılır."** Bu hükme görünce aklınıza şöyle bir soru akla gelebilir: Madem bu yönde bir hüküm vardı doktrinde bugüne kadar neden bankaların düzenlediği çek defteri dışında çek çekilip çekilemeyeceği tartışıldı? Ancak Çekk m.7/8'de şöyle bir hüküm öngörülmüştür, **"Çek defteri basmaya veya bastırmaya kanunen yetkili kılınanlar dışında çek defteri basanlar ve bastıranlar iki yıldan beş yıla kadar hapis ve binbeşyüz güne kadar adlî para cezasıyla cezalandırılır."** Burada bir ceza öngörülmüş ancak böyle bir durumda çek defteri geçersizdir, denmemiş. Diyelim ki, çek defteri basmaya kanunen yetkili kılınan biri dışında birisi çek defteri bastı ve biz de o çek defterinin yapraklarını kullanarak çek düzenledik. Bunun çek olarak nitelendirilmesini teorik olarak bir engel yoktur. Bu çek hukuken bir kambiyo senedidir ancak bunun düzenlenmesi dolayısıyla bu kişi hapis cezası ve adli para cezası ile cezalandırılır. Bu tür hükümlere sadece cezai müeyyidesi olan hüküm(lex minus quam perfecta) deriz, bu hükümler geçersizlik sonucu öngörmez. 5941 sy. **Çek Kanunu'nda sadece cezai müeyyidesi olan hükümlerle sık karşılaşıyoruz.**

Merkez Bankası'nın çek defterlerinin baskı şekli ile ilgili bir tebliğ de var. Bu tebliğ, 2010/2 sayılı Çek Defterlerinin Baskı Şekline ve Bankaların Hamile Ödemekle Yükümlü Olduğu Miktarın Belirlenmesine İlişkin Tebliğ'dir. Tebliğ m.3/1-

GÖLGE KİTAP & KIRTASIYE & FOTOKOPİ

d'de birtakım düzenlemeler yer alıyor. Bu madde tebliğde yer almasına rağmen uygulamada sürekli karşınıza çıkacaktır. Notlarımız arasına bu maddeyi bırakalım.

TCMB'nin 2010/2 sayılı Çek Defterlerinin Baskı Şekline, Bankaların Hamile Ödemekle Yükümlü Olduğu Miktar ile Çek Düzenleme ve Çek Hesabı Açma Yasağı Kararlarının Bildirilmesine ve Duyurulmasına İlişkin Tebliğ (2010/2)

1) **Tacir çeklerinde** zemini **lacivert** (renk kodu: PANTONE 314 U) olan çerçeve içerisinde beyaz renkte (negatif görüntü) ve büyük harflerle **"TACİR"** ibaresi yer alır.

2) **Hamiline düzenlenen tacir çeklerinde zemini kırmızı** (renk kodu: PANTONE Warm Red U) olan çerçeve içerisinde beyaz renkte (negatif görüntü) ve büyük harflerle, Hamiline ifadesi ikinci satırda olmak üzere, **"TACİR HAMİLİNE"** ibaresi yer alır. Ayrıca bu tür çekler, lehtar ismi için ayrılan kısımda **"HAMİLİNE"** ibaresi yer alacak şekilde bastırılır.

3) **Tacir olmayan** kişi çeklerinde zemini **yeşil** (renk kodu: PANTONE 384 U) olan çerçeve içerisinde beyaz renkte (negatif görüntü) ve büyük harflerle **"TACİR OLMA-YAN"** ibaresi yer alır.

4) **Hamiline düzenlenen tacir olmayan kişi çeklerinde** zemini **kahverengi** (renk kodu: PANTONE 168 U) olan çerçeve içerisinde beyaz renkte (negatif görüntü) ve büyük harflerle, Hamiline ifadesi ikinci satırda olmak üzere, **"TACİR OLMAYAN HAMİLİNE"** ibaresi yer alır. Ayrıca bu tür çekler, lehtar ismi için ayrılan kısımda **"HAMİLİNE"** ibaresi yer alacak şekilde bastırılır.

Çek Defterlerinin Baskı Şekline ve Bankaların Hamile Ödemekle Yükümlü Olduğu Miktarın Belirlenmesine İlişkin Tebliğ m.3/1-d:

Tacir olan ve tacir olmayan kişilere verilecek çekler ile hamiline düzenlenecek çekleri açıkça ayırt edebilmek amacıyla aşağıda yer alan esaslar uygulanır.

GÖLGE KİTAP & KIRTASIYE & FOTOKOPİ

1) Tacir çeklerinde zemini lacivert (renk kodu: PANTONE 314 U) olan çerçeve içerisinde beyaz renkte (negatif görüntü) ve büyük harflerle "TACİR" ibaresi yer alır.

2) Hamiline düzenlenen tacir çeklerinde zemini kırmızı (renk kodu: PANTONE Warm Red U) olan çerçeve içerisinde beyaz renkte (negatif görüntü) ve büyük harflerle, Hamiline ifadesi ikinci satırda olmak üzere, "TACİR HAMİLİNE" ibaresi yer alır. Ayrıca bu tür çekler, lehtar ismi için ayrılan kısımda "HAMİLİNE" ibaresi yer alacak şekilde bastırılır.

3) Tacir olmayan kişi çeklerinde zemini yeşil (renk kodu: PANTONE 384 U) olan çerçeve içerisinde beyaz renkte (negatif görüntü) ve büyük harflerle "TACİR OLMAYAN" ibaresi yer alır.

4) Hamiline düzenlenen tacir olmayan kişi çeklerinde zemini kahverengi (renk kodu: PANTONE 168 U) olan çerçeve içerisinde beyaz renkte (negatif görüntü) ve büyük harflerle, Hamiline ifadesi ikinci satırda olmak üzere, "TACİR OLMAYAN HAMİLİNE" ibaresi yer alır. Ayrıca bu tür çekler, lehtar ismi için ayrılan kısımda "HAMİLİNE" ibaresi yer alacak şekilde bastırılır.

Bu bentte belirtilen çerçeve, çek yaprağının üst kısmında yer alır. Eni 6 mm., boyu 22 mm. olması gereken çerçevenin içerisinde yer alan ibarelerin yazı karakteri Helvetica Bold, ölçüsü 7 punto olacak şekilde bastırılır.

Bu tebliğe göre, matbu çek defterlerinin düzenlenmesi sırasında, matbu çek yapraklarının üzerinde birtakım renkler ve birtakım ibareler olmalıdır. Örneğin "tacir" ifadesi, "tacir olmayan" ifadesi, "hamiline" ifadesi ve "hamiline olmayan" ifadesi.

GÖLGE KİTAP & KIRTASIYE & FOTOKOPİ

Tebliğe göre: Tacir çeklerinde zemini lacivert olan çerçeve içerisinde beyaz renkte(negatif görüntü) ve büyük harflerle "TACİR" ibaresi yer alır. Bu çek yaprağı da buna örnektir:

Tebliğe göre: Hamiline düzenlenen tacir çeklerinde zemini kırmızı olan çerçeve içerisinde beyaz renkte (negatif görüntü) ve büyük harflerle, Hamiline ifadesi ikinci satırda olmak üzere, "TACİR HAMİLİNE" ibaresi yer alır. Ayrıca bu tür çekler, lehtar ismi için ayrılan kısımda "HAMİLİNE" ibaresi yer alacak şekilde bastırılır. Bu kadar ayrıntılı bir düzenleme yapılmasının sebebi, hamiline çekin düzenlenmesinin pek istenmemesidir. Bu kadar ayrıntı, kayıt dışı ekonominin kayıt altına alınması amacıyla getirilmiştir. Devlet ekonomisi açısından bir çekin hamiline düzenlenip, kime ödendiği belli olmadan ödenmesi çok da arzu edilen bir şey değildir. Özellikle vergisel birtakım yükümlülüklerden kaçınmak için böyle yapılıyor olabilir. İşte bunun biraz önüne geçmek için böyle bir düzenleme öngörülmüştür. Bu çek yaprağı da buna örnektir:

GÖLGE KİTAP & KIRTASIYE & FOTOKOPİ

Tebliğe göre: Tacir olmayan kişi çeklerinde zemini yeşil olan çerçeve içerisinde beyaz renkte (negatif görüntü) ve büyük harflerle "TACİR OLMAYAN" ibaresi yer alır. Bu çek yaprağı da buna örnektir:

Tebliğe göre: Hamiline düzenlenen tacir olmayan kişi çeklerinde zemini kahverengi olan çerçeve içerisinde beyaz renkte (negatif görüntü) ve büyük harflerle, Hamiline ifadesi ikinci satırda olmak üzere, "TACİR OLMAYAN HAMİLİNE" ibaresi yer alır. Ayrıca bu tür çekler, lehtar ismi için ayrılan kısımda "HAMİLİNE" ibaresi yer alacak şekilde bastırılır. Bu çek yaprağı da buna örnektir:

Lütfen tebliğ hükümlerini okuyup bu matbu çek yapraklarını iyi bir şekilde inceleyiniz.

Tacirin iki ayrı çek defteri olabilir; birincisi "TACİR" yazan lacivert çek defteri, ikincisi "TACİR HAMİLİNE" yazan kırmızı çek defteri.

Tacir olmayanın da iki ayrı çek defteri olabilir; birincisi "TACİR OLMAYAN" yazan yeşil çek defteri, ikincisi "TACİR OLMAYAN HAMİLİNE" yazan kahverengi çek defteri.

Çek Kanunu'na geri dönelim. Çek Kanunu, hamile yazılı çeklerle ilgili ÇekK m.2/6'da bir hüküm düzenlemiştir. ÇekK m.2/6'ya göre, *"Çek defterlerinin baskı şeklini belirleyen esaslar, Maliye Bakanlığı, Türkiye Bankalar Birliği ve Türkiye Katılım Bankaları Birliğinin görüşü alınarak, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası'na Resmî Gazete'de yayımlanacak tebliğle düzenlenir. Tacir olan ve tacir olmayan kişilere verilecek çekler ile hamiline düzenlenecek çekler, açıkça ayırt edilebilecek biçimde bastırılır. Hamiline düzenlenecek çekler için sadece bu çeklere ilişkin işlemlerin işlendiği ayrı çek hesapları açılır. Hamiline düzenlenecek çeklerde, hamiline çek defteri yapraklarının kullanılması gerekir. Çek yapraklarının üzerinde "hamiline" ibaresi matbu olarak yer alır."*

ÇekK m.2/6'da bahsedilen tebliğ, az önce anlattığımız 2010/2 sayılı tebliğdir. ÇekK m.2/6 diyor ki: Siz tacir olsanız da olmasanız da elinize herhangi bir çeki alıp lehtar hanesine hamiline yazıp, o çeki hamiline yazılı çek olarak düzenleyemezsiniz. ÇekK m.2/6 bir kısıtlama getirmiştir. Ancak öte yandan TTK'da dedik ki, bir lehtar veya hamiline ifadesi yer alan bir çek hamiline yazılı çek kabul edilir. TTK, çok esnek bir düzenleme öngörmüştür. TTK'ya göre çekin matbu olmasını kenara bırakın, lehtar boş bırakılsa bile hamile yazılı çek sayılır.

ÇekK m.4/1'e göre, *"Hamiline çek hesabı sahiplerinin açık kimlikleri, adresleri, vergi kimlik numaraları, bu hesaplardan ödeme yapılan kişilere ait bu bilgiler ile bu kişilere yapılan ödemelerin tutarları ve üzerinde vergi kimlik numarası bulunmayan çeklere ilişkin bilgiler, ilgili bankalar tarafından, dönemler itibarıyla, Gelir İdaresi Başkanlığına elektronik ortamda bildirilir. Bildirim*

dönemleri ve süreleri Türkiye Bankalar Birliği ve Türkiye Katılım Bankaları Birliğinin görüşleri alınarak Gelir İdaresi Başkanlığı tarafından belirlenir.” Amaç, hamiline çek düzenlenmesi durumunun bir kaydı tutulmasıdır.

ÇekK m.4/3'e göre de *“Bankalar, hamiline çek defteri yaprağını kullanmadan hamiline çek düzenlendiğini tespit etmeleri hâlinde, mevcut delilleriyle birlikte durumu, tespit tarihinden itibaren en geç bir hafta içinde Cumhuriyet başsavcılığına ve Gelir İdaresi Başkanlığına bildirmekle yükümlüdür.”* Yani eğer hamile yazılı çek defteri yaprakları kullanılmadan çek düzenleniyorsa bunun bir cezası olacaktır. Ancak bankalar bunu bildirmezse, bankalara bir yaptırım öngörülmemiştir.

ÇekK m.7/9'a göre ise, *“Hamiline çek defteri yaprağını kullanmadan hamiline çek düzenleyen kişi, bu aykırılığı içeren her bir çekle ilgili olarak, Cumhuriyet savcısı tarafından üçyüz Türk Lirasından üçbin Türk Lirasına kadar idarî para cezası ile cezalandırılır.”* Demek ki, bir kimse matbu hamiline çek defteri kullanmadan bir hamiline çek düzenleyebiliyor. **Yani bu düzenlediği çek geçerlidir. Ancak bunun bir karşılığında idari para cezası verilir.** Yani ceza hukuku anlamında bir ceza değil, idari bir para cezası söz konusudur. Bu hüküm de sadece cezai müeyyidesi bulunan bir hükümdür. Bunun amacı da kayıt dışı ekonomiyi kayıt altına almaktır.

Demek ki bu hususlara aykırılık çekin geçerliliğine etkili olmayacaktır. Çekin unsurları ile ilgili anlatacaklarımız bu kadar.

Hafta 9 - Çekte Ödeme, Kabul Yasağı, Çekin İbrazi ve Başvuru Hakkının Korunması - 20.05.2020 tarihinde yüklendi.

TTK m.781'de çekte unsurların bulunmaması düzenlenmiştir. Çekin bazı unsurlarına bazı alternatifler getirilmiştir. **Çekte zorunlu şartlar veya alternatifli zorunlu şartlar bulunmuyorsa, çek olarak kabul edilemez, böyle bir durumda eksik çek ile karşılaşırız.**

Çekte unsurların bulunmaması halinde eksik çek mi, açık çek mi olduğu noktasında tereddüt yaşanabilir. Unsuruların bulunmaması durumunda bir karine vardır. **Eğer bir çek imzalanarak unsurlar boş bırakılmışsa ve bununla birlikte karşı tarafa bunu doldurma yetkisi verilmişse açık çek söz konusudur.** Bu yetkinin verilip verilmediği bilinmiyorsa, verildiği kabul edilir ve açık çek söz konusudur. **Bu karineye açık kambiyo senedi karinesi denir.**

Bir senedin imza dışındaki unsurlarından birinde veya birkaçında eksiklik varsa bu senedin sonradan doldurmak üzere verildiği karinedir. **Ancak ibraz aşamasında zorunlu unsurlarından biri olmayan bir çek artık çek hükmünde değildir.** İbraz aşamasına kadar çekteki bu eksik unsurlar tamamlanmazsa, artık bir açık çekten değil eksik çekten söz edebiliriz.

Çek yapraklarının, bankalar tarafından matbu olarak oluşturulduğunu söyledik. ÇekK m.2/5'e göre de **"Çek defterleri bankalarca bastırılır."**

Çek defterlerinin bir tebliğ ile nasıl basılacaklarının da belirlendiğini söyledik. Bu tebliğ de tacir, tacir olmayan ve hamiline ifadeleri ile çeklerin sınıflandırıldığını gördük. Peki tacir olmayan bir kimse, tacir çeki düzenlerse ne olur? Ya da tacir bir kimse, tacir olmayan çeki düzenlerse ne olur? Tacir olan

kişilere özgü çek ile işleyen hesap açtırılabilmesi için, bu hesabı açtırmak isteyen kişinin muhatap bankaya ticaret kaydını sunması gerekir. Bunun yanında başka kişilerden başka kayıtlar da bankalar tarafından istenmektedir. ÇekK m.2/2'ye göre, *"Bankalar, çek hesabı açtırmak isteyenlerin yasaklılık durumuna ilişkin Risk Merkezi ile adli sicil kayıtlarını ve açık kimliklerini saptamak için fotoğraflı nüfus cüzdanı, pasaport veya sürücü belgesi örneklerini, yerleşim yeri belgelerini, vergi kimlik numaralarını, tacir olanların ayrıca ticaret sicili kayıtlarını, esnaf ve sanatkâr olanların ise esnaf ve sanatkâr sicili kayıtlarını almak ve çek hesabının kapatılması hâlinde bunları, hesabın kapatıldığı tarihten itibaren on yıl süreyle saklamakla yükümlüdür. Yerleşim yeri yurt dışında bulunan kişiler, bankaya kendileri ile ilgili olarak Türkiye'de bir adres bildirmek zorundadır. Çekin karşılığının tamamen veya kısmen bulunmaması hâlinde, çek düzenleyenin bankaca bilinen adresleri, talebi hâlinde hamile verilir."*

Kanun koyucu daha güvenilir olması için tacirlere özgü çeki öngörmüştür. Bununla birlikte esnaf ve sanatkar odalarına kayıt olan kişilerin de tacir çekinden yararlanmasının uygun görmüştür. ÇekK m.2/11'e göre, *"Esnaf ve sanatkâr odalarına kayıtlı olanlardan, tacir kişilere özgü çek hesabı açtıranlar hakkında bu Kanunun tacirlere ilişkin hükümleri uygulanır."*

Bu düzenlemelerdeki temel amaç, kayıt dışı ekonominin kayıt altına alınmasıdır. Devlet, insanların vergi kaçırmasını önlemek için böyle düzenlemeler getiriyor.

Bir tacir ödemelerini çek ile yapmak istiyorsa, ticari işletmesi ile ilgili bütün işlemlerinde mutlaka tacir çeki kullanmalıdır. Aksi halde ÇekK m.7 gereğince cezalandırılır. ÇekK m.7/1'e göre, *"Tacirin ticarî işletmesiyle ilgili iş ve işlemlerinde, tacir olmayan kişinin çek defterini kullanarak çek düzenleyen ve*

düzenleyen kişi altı aydan iki yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.” Peki böyle bir durum çekin geçerliliğini etkiler mi? Örneğin bunu göze alarak bir tacir bu hükme aykırı çek düzenlerse ne olur? **Etkilemez, çek geçerlidir.** Bu düzenleme sadece cezai müeyyide içeren başka bir hükümdür (lex minus quam perfecta), çekin geçerliliğini etkilemez. Bu durumun matbu hamiline yazılı çek defterlerinin, hamiline yazılı çek düzenlerken kullanılmaması sonucu hamiline yazılı çek düzenlenmesinde de olduğunu söylemiştik.

ÇekK m.2/9'u hatırlayalım. ÇekK m.2/9'a göre, **“Türk Ticaret Kanunundaki unsurları taşıması kaydıyla, düzenlenen çekin bu maddede yer alan koşullara aykırı olması çekin geçerliliğini etkilemez.”** TTK'ya uygun olarak düzenlenen çekin geçersizliği hiçbir zaman söz konusu değildir. Ancak Çek Kanunu'ndaki hükümlere aykırı çek düzenlemenin yaptırımlarına kişi katlanır.

Sakin unutmayın, TTK'daki unsurları içeren bir çekin, ÇekK'daki unsurları içermemesi çekin geçerliliğini etkilemez, çek geçerlidir.

Peki ÇekK'daki düzenlemeler neden çekin geçerliliğini etkilemez? Kanun koyucu isteseydi ceza öngördüğü bir düzenlemeyi çekin geçersizliği yaptırımı ile destekleyebilirdi. Ancak desteklememiş. Çünkü kamu güvenliğine haiz senetlerden bahsediyoruz. Çeki alan insanlar karşı tarafın tacir olup da tacir olmayan çeki düzenlediğini bilemeyebilir. Öte yandan TTK'daki unsurları içeren bir çekin sırf ÇekK'daki hükümlere aykırı olması sebebi ile geçersiz olduğunu söylersek, uluslararası sistemden kopmuş oluruz ve çeklerimiz uluslararası alanda geçersiz olabilir. **Dolayısıyla ÇekK hükümlerini bir geçerlilik şartı olarak öngöremeyiz.**

Uluslararası sistemden ayrıldığımız unsurlar olan karekodu ve seri numarası unsuru da muhatabı Türkiye'de olan çekler içindir. Yabancı muhatabın söz konusu

olduğu çeklerde bu iki unsur aranmaz. TTK m.781/4'e göre, **"Yabancı banka tarafından bastırılan çeklerde, 780 inci maddenin birinci fıkrasının (g) bendinde belirtilen banka tarafından verilen seri numarası ve/veya (h) bendinde belirtilen karekodun bulunmaması senedin çek olarak geçerliliğini etkilemez."**

Çekte Karşılık ve Çek Anlaşması

Çekte karşılık, TTK m.783'te düzenlenmiştir. Çek, para taşımanın risklerinden kurtulmak için ortaya çıkmış bir ödeme aracıdır. Çek düzenlenebilmesi için ilk önce muhatap banka ile çek düzenleyen kişi arasında bir **çek anlaşması** yapılmış olmalıdır. Çek düzenleyen kişinin çek anlaşması ile bağlı olan bir **banka hesabı** olmalıdır. **İşte bu hesapta bir de karşılık olmalıdır.** Eğer bu hesapta bir çek karşılığı varsa, düzenleyen çek düzenler ve ödemesini yapar. Akabinde çekin hamili gider ve banka hesabından parasını alır.

TTK m.783/1'e göre, **"Bir çekin düzenlenmesi için, muhatabın elinde düzenleyenin emrine tahsis edilmiş bir karşılık bulunması ve düzenleyenin bu karşılık üzerinde çek düzenlemek suretiyle tasarruf hakkını haiz olacağına dair muhatapla düzenleyen arasında açık veya zımni bir anlaşma bulunması şarttır.(...)"** Dikkat ederseniz, **çek anlaşması açık ya da örtülü bir şekilde yapılabilir.** Örneğin bir banka sürekli müşterisine hesap açarak bir çek defteri verirse ve o müşteri de bunu kullanırsa, örtülü bir çek anlaşması yapılmış olur. Birinci fıkranın devamına da bakalım, **"(...)Ancak, bu hükümlere uyulmaması hâlinde senedin çek olarak geçerliliği etkilenmez."** Çek düzenlenmesi için banka hesabında bir karşılık olmalıdır, çünkü muhatap bunu kendi malvarlığından ödemez, muhatap banka çek ödemesini düzenleyenin kendisine verdiği paradan yani hesaptaki paradan öder. Bundan dolayı **çekte asıl borçlu yoktur, ödeyiniz** kelimesinin muhatabı olan banka çeki kabul edemez asıl borçlu haline gelemeyiz,

dolayısıyla da asıl borçlu yoktur. İşte burada düzenleyenin lehine tahsil edilmiş bir karşılık olmalıdır ki bir çek düzenlenebilsin.

Çekte karşılığın yanında da, çekin düzenlenmesi suretiyle bankanın tasarruf hakkına haiz olacağına dair muhatap banka ve düzenleyen arasında bir çek anlaşmasının da olması gerekir. Ancak bu hükümlere uyulmaması çekin geçerliliğini etkilemez. **Kısaca; çekin karşılığı olmasa ve/veya banka ile düzenleyen arasında bir çek anlaşması olmasa da düzenlenen çek geçerlidir.**

Burada karşılıksız çekin yine yaptırım ile desteklendiğini görürüz. Bu yaptırım çekin, ticaret hayatında daha kabul edilebilir, tedavül kabiliyeti yüksek bir kambiyo senedi olarak karşımıza çıkması neden olur. Karşılıksız çekten dolayı bunu düzenleyene ceza verilmesi, alacaklıyı korur. Burada bu cezanın ölçütü de önemlidir. İlerde bunları da anlatacağız.

TTK m.783/2'ye göre, **"Düzenleyen, muhatap nezdinde çekin ancak bir kısım karşılığını hazır bulundurduğu takdirde, muhatap, bu tutarı ödemekle yükümlüdür."** Yani kısmi karşılık varsa banka onunla ödeme yapmakla yükümlüdür.

TTK m.784/3'e göre de **"Muhatap nezdinde karşılığı kısmen veya tamamen bulunmayan bir çek düzenleyen kişi, çekin karşılıksız kalan bedelinin yüzde onunu ödemekle yükümlü olduktan başka, hamilin bu yüzden uğradığı zararı da tazmin eder."** Kısmen ya da tamamen karşılıksız çek söz konusu ise, bunu düzenleyen çek hesabı sahibi, **karşılıksız kalan bedelin %10'unu(çek tazminatı) ödemekle yükümlüdür.** Bunun yanında hamilin, karşılıksız çek yüzünden uğradığı zararı da tazmin etmekle yükümlüdür.

Karşılıksız çek düzenleme sonucunda; çek tazminatı ödenir(%10'luk tutar), karşılıksız çek yüzünden bir zarar meydana gelmişse zarar tazmin edilir, karşılıksız çek düzenleyen ceza alır(ileride anlatacağız), karşılıksız çek ile ilgili olarak dava açılabilir, icra takibi yapılabilir ve karşılıksız çek düzenleyen kişi çek düzenlemeden yasaklanabilir(ileride anlatacağız).

Çekte karşılık, düzenleyen tarafından yatırılan bir miktar paradan oluşur. Bazen de düzenleyene tahsis edilen bir krediden oluşur(Hatta uygulamada çoğu zaman bir krediden oluşur.). Yani çekte karşılık olması için düzenleyenin hesabında illa ki bir nakit para olmasına gerek yoktur. Muhatap banka, düzenleyene kredi sağlamış da olabilir. Çoğu kez de muhatap banka, çek hesabı sahibi müşterisi için hazırda bir gayrinakdi kredi tutar. **Çekin düzenlenmesi ile birlikte gayrinakdi kredi, nakdi krediye dönüşür.** Daha sonra çekin hamili gelip bankaya çeki ibraz eder ve çekin bedelini tahsis eder, bankanın verdiği kredi kullanılmış olur ve çek karşılığı hamile ödenir.

Bir bankanın aralarında çek anlaşması bulunmasa dahi müşterisinin çekinin karşılıksız çıkması için ödeme yapması mümkündür. Banka bu durumda asıl borçlu olmaz, hiçbir zaman çeki kabul edemez ancak hatırlı bir müşterinin itibarını düşünerek karşılıksız çeki ödeyebilir. Örneğin müşterinin bankada parası vardır ancak çek hesabında değil başka hesaptadır, veyahut gayrinakdi kredi sözleşmesi hazırlanmıştır ancak daha imzalar atılmamıştır, bu gibi durumlarda bankalar müşterilerin çekleri karşılıksız çıkmasın diye ödeme yapabilirler.

Peki çekin karşılığının ne zaman hazır olması gerekir? Çekin düzenleniş amacı bakımından düşünürsek, çek düzenlendiği anda bir karşılık olmalıdır diyebilirdik. Ancak günümüzde çekin işleyişine bakarsak, **çek ibraz edildiği anda bir karşılık olmalıdır. Çekin düzenlendiği anda karşılık olmamasına rağmen ibraz**

anına kadar karşılık hazırlanmışsa, artık karşılıksız çekten söz edilemez çekin karşılığı vardır. Örneğin düzenleyen kişinin o anda hesabında karşılık yoktur ancak hamil çeki ibraz etmeden bankaya gidip hesabına para yatırmış olabilir, bundan dolayı çekin ibraz edildiği an dikkate alınır.

Karşılık, çek üzerinde gösterilen(çekin bağlı bulunduğu) hesapta bulunmalıdır. Bazen bankanın virman yolu ile diğer hesaplardan ödeme yetkisi olabilir, böyle bir durumda da yine karşılığın bulunduğu kabul edilir. Ancak bankanın virman yolu ile diğer hesaplardan ödeme yetkisi yoksa ve çekin üzerinde gösterilen hesapta karşılık yoksa, çek karşılıksızdır. (Virman, bir bankanın aynı şubesinde bulunan ve aynı kişiye ait olan iki hesap arasında yapılan transfer işlemidir. -Elçi)

Karşılığın bulunmaması ya da ilgili çek hesabının kapatılmış olması, çekin geçerliliğine etkili değildir. Örneğin çeki ilişkin olarak ziya nedeniyle iptal kararı alındı ve banka çek hesabını kapattı. Böyle bir durumda dahi çekin geçerliliği etkilemez.

Çek düzenlenebilmesi için çekin karşılığının bulunmasının yanında çek anlaşması da bulunmalıdır, dedik. Çek anlaşması, keşideci ile muhatap arasında yapılan bir anlaşmadır. Çek anlaşması ile muhatap banka, kendisi üzerine çekilen çeklerin karşılığının olması halinde ödeme yükümlülüğü altına girer.

Çek anlaşması TTK m.783 kapsamında açık veya zımni olarak yapılabilir. Ancak ÇekK m.2/3'e göre, **"Çek hesabı ilgilinin, vekilin veya yasal temsilcisinin imzası olmadan açılmaz.(...)"** Demek ki çek hesabı imza ile açılabilir. **Dolayısıyla sözleşmenin kurulması bakımından bir örtülü iradeyi kabul ederiz ancak çek hesabı imza ile birlikte açılmak zorundadır.** Uygulamada ise çek anlaşmasının her halükarda yazılı olma şartı sağlanıyor. Bundan dolayı biz TTK m.783'deki açık veya

örtülü ifadesini unutam ve diyelim ki çek anlaşması ÇekK m.2/3 gereğince yazılı şekilde yapılır. Bu yazılı şekil geçerlilik koşuludur. Uygulamada ise genellikle bir bankada vadesiz tasarruf mevduat hesabı açılır ve bununla ilgili bir **taahhütname imzalanır**, bu taahhütnamenin çeke dayalı işlemlere ilişkin hükümleri ile bir çek anlaşması yapılıyor, yani **taahhütname çek anlaşmasını içinde barındırıyor**. Bu taahhütnamenin üzerine de hesap sahibine çek defteri veriliyor.

Çek hesabının kapatılması, yazılı talep üzerine gerçekleştirilebilir. Bununla ilgili düzenleme ÇekK m.2/10'dur buna göre "**Çek hesabı, ancak sahibinin veya yasal temsilcisinin yazılı talebi ya da mevduat veya katılım fonu zamanaşımı süresinin dolması üzerine kapatılabilir. Çek hesabı kapatıldıktan sonra, üzerinde yazılı bulunan düzenleme tarihine göre kanunî ibraz süresi içinde ibraz edilen çekler karşılıksızdır işlemine tabi tutulur.**"

Çek anlaşması, kambiyo hukukuna özgü bir anlaşma değildir. Dolayısıyla muhatap bankanın çeki ödemesi nedeniyle, keşideciye başvururken kambiyo senetlerine mahsus takip usullerini kullanması mümkün değildir. Örneğin bir banka müşterisini mağdur etmemek için karşılıksız bir çeki öderse, bu ödediği bedeli kambiyo senetlerine mahsus takip yolları ile talep edemez.

Bankacılık Kanunu'nda yer alan banka tanımından hareketle, sadece bankalar ve özel finans kuruluşları(katılım bankaları) çek anlaşması yapabilirler.

Çek anlaşmasının hukuki niteliği ise doktrinde tartışmalıdır. Çek anlaşması iki tarafa borç yükleyen bir anlaşmadır ve kendine özgü nitelikler taşımaktadır. Dolayısıyla çek anlaşmasının, **isimsiz akit** olduğunu kabul etmek makuldür. Bu halde TBK m.502/2 gereğince **vekalet**e ilişkin hükümlerin, çek anlaşmasında da uygulanması icap eder.

Bankalar, çek hesabı açarken araştırma ve özen yükümlülüğüne tabidirler. ÇekK m.2'nin başlığı, bankanın araştırma yükümlülüğü, çek hesapları ve çek defterleridir. Bankalar güven kurumlarıdır ve kime çek defteri verdikleri ve bu defterin kullanım şekli ile ilgili kendileri araştırma yapmak zorundadırlar.

ÇekK m.2/1'e göre, "Bankalar, çek hesabı açılması ile ilgili olarak bu Kanunla kendilerine verilen görev ve yükümlülükleri yerine getirirken, çek hesabı açtırmak isteyeninin yasaklı olup olmadığını bu Kanun hükümlerine göre araştırırlar; ayrıca ilgili kişinin ekonomik ve sosyal durumunun belirlenmesinde gerekli basiret ve özeni gösterirler." Banka bir güven kuruluşudur dedik, burada bunu görebiliyoruz. Yargıtay'ın son yıllarda verdiği kararlarda bankanın sorumluluklarını oldukça genişlettiğini görüyoruz. Örneğin banka, çek hesabı açtırmaktan yasaklı bir kimseye çek hesabı açarsa bir tüzel kişilik olarak bundan şahsen sorumlu olabilir.

ÇekK m.2/3'e göre, "(...)Bankalar çek hesabı açtıkları kişiler ile çek hesabı sahibi tüzel kişi ise hesap açılış tarihi itibarıyla tüzel kişi tarafından bildirilen işlem yetkililerini 13/1/2011 tarihli ve 6102 sayılı Türk Ticaret Kanununun 780'inci maddesinin üçüncü fıkrasında belirtilen sisteme kaydeder." TTK m.780/3'te öngörülen sistem, karekodlu çek sistemidir. Bu da özellikle çek güvenliğinin sağlanması ve çeke ilişkin araştırmaların gereği gibi yapılması açısından önemlidir.

ÇekK m.2/4'e göre ise "Hakkında çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı kararı bulunan gerçek kişinin, yönetim organında görev yaptığı veya ticaret siciline tescil edilen yetkilisi olduğu tüzel kişiye çek defteri verilmez."

ÇekK m.7/3'e göre, "2'nci maddenin üçüncü fıkrasındaki yükümlülüğe aykırı olarak bankaya gerçek dışı beyanda bulunan kişi, üç aydan iki yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. Beyanname almadan veya beyannameye rağmen, hakkında çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı bulunan kişiye veya bu kişinin yönetim organında görev yaptığı veya temsilcisi ya da imza yetkilisi olduğu tüzel kişiye çek defteri veren banka görevlileri elli günden yüzelli güne kadar adlî para cezası ile cezalandırılır." Bankanın maddi sorumluluğunun yanında memurlarının doğrudan adli para cezası ile cezalandırılması gibi oldukça önemli hükümler düzenlenmiş. Banka memurlarının bu konuda oldukça dikkatli davranması gerekir.

ÇekK m.7/7'ye göre, "Hakkında çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı kararı verilmiş olan kişi adına çek hesabı açan banka görevlisi, üç aydan bir yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır." Demek ki bu iş oldukça özen gerektiren bir iştir. Bono ve poliçenin düzenlenmesi için cezai hükümler öngörülmemiştir ancak çek için birçok cezai hüküm görüyoruz.

ÇekK m.5/3'e göre, "Çek hesabı sahibi gerçek kişi, kendisi adına çek düzenlemek üzere bir başkasını temsilci veya vekil olarak tayin edemez. Gerçek kişinin temsilcisi veya vekili olarak çek düzenlenmesi hâlinde, bu çekten dolayı hukukî ve cezai sorumluluk çek hesabı sahibine aittir." Gerçek kişilerin temsilci ile çek düzenlenmesi de istenmeyen bir haldir. Dikkat ederseniz, gerçek kişilerin temsil ile çek düzenlenmesi istenmiyor ancak bu şekilde düzenlenen çekler geçerlidir. Ancak bu şekilde çek düzenlenmesi halinde, bu çekten dolayı doğacak olan hukuki ve cezai sorumluluk çek hesabı sahibine aittir. Bu düzenleme hem hukuki hem cezai sorumluluğa ilişkin bir düzenlemedir.

Çek anlaşmasının hukuki niteliği ile ilgili şunu da belirtelim, **çek anlaşması üçüncü şahıs yararına bir sözleşme değildir.** Bu yüzden çek hamilinin, çek karşılığını kendi alacağı için tutan bankaya dolayısıyla da hamile ödeme yapmayan bankaya karşı sebepsiz zenginleşme hükümlerine dayanarak istemde bulunması mümkün değildir.

Ancak hesapta karşılık bulunmasına rağmen ödeme yapmayan banka, müşterisine karşı sözleşmeye aykırılık nedeniyle sorumludur. Ayrıca ÇekK m.7/5'e göre, **"Karşılığı tahsil edilmek üzere bankaya ibraz edilen çekin karşılığının hesapta mevcut olmasına rağmen, hamile ödemede bulunmayan ya da bankanın kanunen ödemekle yükümlü olduğu miktarı hamile ödemeyen banka görevlisi, şikâyet üzerine bir yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır."**

Bankanın çek karşılığını yetkili hamile ödemesi ile keşideciye karşı olan borcu da sona erer. Ancak karşılık ilişkisinde bir hata olursa, bu durum bankanın keşideciye karşı ileri sürebileceği bir sebepsiz zenginleşme iddiası şeklinde karşımıza çıkabilir. Bunun dışında imza sahteliği, yetkisiz temsil, ehliyetsizlik, keşideci hakkında iflasın açılmasına rağmen çekin ödenmesinden kaynaklanan sonuçlar keşideciye yüklenemez. Böyle bir durumda muhatap banka, çekle sorumlu olmayan keşideciye başvurması mümkün olmadığı için sebepsiz zenginleşme hükümlerine dayanarak hamile müracaat edebilir.

Çek anlaşmasında tarafların özen yükümlülükleri bulunur. Özen yükümlülüğü sadece anlaşma yapılırken değil anlaşmanın devamında da söz konusudur. Özen yükümlülüğü sadece ÇekK kapsamında değil, TTK kapsamında da düzenlenmiştir. TTK m.812/1'e göre, **"Sahte veya tahrif edilmiş bir çeki ödemiş olmasından doğan zarar muhataba ait olur; meğerki, senette düzenleyen olarak gösterilen kişiye, kendisine verilen çek defterini iyi saklamamış olması gibi bir**

kusurun yüklenmesi mümkün olsun.” Eğer çek hesabı sahibi defterini iyi saklarsa ve buna rağmen sahte veya tahrif edilmiş bir çek ortaya çıkar ve banka da bunun öderse, bundan doğan zarar bankaya ait olacaktır. Banka kusuru olmasa da sorumludur. **Bu düzenleme emredici bir hüküm değildir, sözleşme ile aksi kararlaştırılabilir.**

Uygulamada ise genellikle çek taahhütnamesi imzalatır ve bu belgede bu sorumluluk bankadan alınıp, keşideciye yükletilir. Ancak şunu da belirtelim, taahhütnamede bankanın inceleme yükümlülüğünü tamamen ortadan kaldıran kayıtlar da geçersizdir. Çünkü böyle bir hüküm her şeyden önce TBK m.27 kapsamında ahlaka aykırıdır. Ayrıca TBK m.116/3'de dikkate alınmalıdır. TBK m.116/3'e göre, *“Uzmanlığı gerektiren bir hizmet, meslek veya sanat, ancak kanun veya yetkili makamlar tarafından verilen izinle yürütülebiliyorsa, borçlunun yardımcı kişilerin fiillerinden sorumlu olmayacağına ilişkin anlaşma kesin olarak hükümsüzdür.”* Banka bu kapsamdadır.

Basit bir araştırma ile tespit edilebilecek sahtelik ve tahrifattan her halükarda banka sorumludur. Örneğin çekteki meblağın sona bir sıfır eklenmiş olabilir. Veyahut çek alışılmışın dışında bir meblağın ödenmesini içeriyor olabilir. Klasik örnekler; üstü başı dökülen birisi çok büyük bir tutarlı çek ile gelirse, bankanın burada basit bir araştırma ile sahtelik ve tahrifatı tespit etmesi gerekir.

Bankanın, hamilin kimliğini ve hak sahipliğini araştırma yükümlülüğü yoktur. Ödeme, tıp ki poliçe ve bonoda olduğu gibi şeklen hak sahibi kişiye yani yetkili hamile(meşru hamile) yapılır. **Banka meşru hamile yapmakla borcundan kurtulur, hamilin kimliğini ve hak sahibini araştırmak zorunda değildir.** Yetkili hamili tespit ederken banka; nama yazılı çeklerde birbirini takip eden temliknameleri araştırır, emre yazılı çeklerde birbirini takip eden düzgün ciro

zincirini araştırır, hamiline yazılı çeklerde ise bankanın hamilin meşruiyetini araştırma yükümlülüğü ve yetkisi yoktur. Hamile yazılı bir çekte ciro ile devir yapılsa bile düzgün bir ciro zincirinin varlığı aranmaz, muhatap banka hamil kimse ona ödeme yapmakla mükelleftir. Hamile yazılı çekte cironun bir teminat işlevi vardır, hamile yazılı çeklerde senedin zilyetliği ise temlik işlevini ve teşhis işlevini sağlar. Hamile yazılı çeklerde ciro teminat işlevine sahip olduğu için düzgün bir ciro zincirinin varlığı aranmaz.

Söz konusu özen yükümlülüğünü yerine getirmeyen banka, çek anlaşmasının ihlali nedeniyle ortaya çıkan zararın tazmini ile yükümlüdür. Düzenleyenin ve muhatabın ortak kusurları varsa, kusurları oranında sorumluluklarına gidilir.

Peki çek anlaşması ne zaman sona erer? Ölüm halinde çek anlaşması sona erer ancak TTK m.800/1'e göre, "Çekin tedavüle çıkarılmasından sonra, düzenleyenin ölümü, medenî haklarını kullanma ehliyetini kaybetmesi veya iflası çekin geçerliliğini etkilemez." Ölüm halinde çek anlaşması sona erse de düzenlenen çekin tedavüle çıkarılmasından sonra keşidecinin ölümün gerçekleşmesi ve çek anlaşmasının sona ermesi, çekin geçerliliğini etkilemez çekin bedeli ödenir.

Ben şunu da söyleyebilirim; çekin üzerinde yazan düzenleme tarihinde düzenleyenin ölmüş olması, çekin geçersizliği sonucunu ortaya çıkarmaz. Cümle ilk başta size saçma gelebilir ancak ileri tarihli çek düzenlenmesi durumunda anlamlı hale geldiğini anlarsınız. Düzenleme tarihinin gerçek olması aranmaz, düzenleme tarihi olarak ileri bir tarih yazılabilir. Dolayısıyla üzerinde yazılı düzenleme günü gelene kadar keşideci ölebilir. Bu durumda çek geçerlidir.

Çek anlaşması; keşidecinin ölümü, keşidecinin iflası, anlaşma süresinin sona ermesi, tüzel kişiliğin tasfiye edilmesi, keşidecinin fiil ehliyetini kaybetmesi, mevduat ya da katılım fonunun zamanaşımının dolması ve feshin ihbarı hallerinde sona erer.

Çekte Kabul Yasağı

TTK m.784/1'e göre, "Çek hakkında kabul işlemi yapılamaz. Çek üzerine yazılmış bir kabul kaydı, yazılmamış sayılır."

Çekte kabul yasağının farklı gerekçeleri ve sonuçlarını vardır. Çekin ödenmesi için ibrazın erken yapılması, çekin görüldüğünde ödenecek bir senet olması, bankaların çek borçlusu değil müşterilere hizmet veren bir kurum olması gibi durumlar çekte kabul yasağının sebebi olarak sayılabilir.

Çekte kabul yasağının olması, alternatif çareler aranmasına neden olmuştur. Çekte kabul yasağı vardır ancak buna alternatif olarak **teyitli çek, çek kartı uygulaması, bankaların kendi üzerine çek çekebilmesi** gibi durumlar getirilmiştir. Çünkü kabul yasağı emredicidir, çek üzerinde kabul şerhi yazılmamış sayılır.

Çekte kabul yasağı olduğu için, çekteki kambiyo taahhüdünün asıl borçlusu da yoktur. Çekte yalnızca başvuru borçluları vardır ve keşideci de başvuru borçlularından birisidir. Muhatap ise asıl borçlu olmadığı gibi başvuru borçluları arasında da yer almaz. Ciranta, avalist ve düzenleyen müracaat borçlularıdır.

Çekte kabul yasağı ile sadece kabul yasaklanmaz. Muhatabın dolaylı yoldan kambiyo taahhüdü altına girmesine neden olacak bütün işlemler yasaklanır.

TTK m.789/2'ye göre "(...)muhatabın cirosu batıldır." Kabul yasağı ile muhatabın kambiyo taahhüdünde bulunması yasaklanıyor. TTK m.794/2'ye göre de **"Bu teminat, muhatap hariç olmak üzere üçüncü bir kişi veya çek üzerinde imzası bulunan bir kişi tarafından da verilebilir."** Bu teminat denilen, avaldır. Aval, muhatap hariç olmak üzere üçüncü bir kişi veya çek üzerinde imzası bulunan bir kişi tarafından da verilebilir. **Çekte muhatap aval veremez.**

**çekte kabul yasağı vardır (TTK m. 784)
muhatabın cirosu batıldır (789/2),
çekte muhatap aval veremez (794/2).**

Çekte kabul yasağının sonucu olarak bu tür sonuçlar vardır. **Bu üç sonuç kapsamında, çekte muhatabın kambiyo taahhüdünde bulunamayacağını söyleyebiliriz.** Ancak muhatabın çek dışında bu tarz bir yüklemde bulunması genel hükümler kapsamında geçerli kabul edilebilir.

Çekte kabul yasağının bulunmasının sonucu olarak asıl borçlu yoktur. Poliçede asıl borçlu kabul etmiş muhataptır. Bonoda asıl borçlu düzenleyendir. Bunları unutmayın. Asıl borçluya başvurmak için hakkı koruyucu işlemleri yapmaya gerek yoktur(ibraz ve protesto). Çekte ibraz önemlidir, ayrıca bahsedeceğiz.

Çekte kabul yasağı bulunmasının sonucu olarak, muhatabın güven artırıcı birtakım beyanları ile karşılaşırız.

- Teyitli (Bloke) Çek
- Garantili Çek (Çek Kartı)

Bunlardan birincisi, **teyitli(bloke) çek** tir. Elinizdeki kaynaklarda da bir çek türü olarak teyitli çeki görebilirsiniz. Teyitli çekin geçerli olup olmayacağı hususunda kanunda bir açıklama bulunmamakla birlikte **Yargıtay Hukuk Genel Kurulu 1973 yılında vermiş olduğu bir kararda çekin teyidini geçerli kabul etmiştir**. Muhatap tarafından çek üzerinde, **"karşılığı vardır", "teyitlidir", "teyit edilmiştir", "blokedir", "karşılığı hamilin emrine arz olunmuştur"** gibi ifadeler yazılması, teyitli çekte sonuç verir. **Muhatap banka teyit kaydı ile çekin karşılığının var olduğunu ve ödenmesinin mümkün olduğunu teyit eder**. Bu teyit, çoğunlukla düzenleyen tarafından bazen de hamil tarafından istenir.

Teyit ile ilgili TTK'da bir hüküm yoktur. Ancak doktrin ve Yargıtay görüşlerine göre **teyit, kabul anlamına gelmemektedir**. Poliçede kabul, muhatabı bağımsız ve soyut borç altına sokar. **Ancak çekte teyit, muhatabı fer'i bir borç altına sokar**. Teyit ile banka şunu demektedir: Bu çekin karşılığı vardır ve ibraz süreleri içinde ödemeye hazırım. Hatta uygulamada bankalar çoğu kez teyitli çekler için parayı çek hesabından alıp, başka bir hesapta saklar. Yani **bankalar teyitli çeklerde hamil lehine bir bloke işlemi yaparlar**. Bundan dolayı **teyitli çekte, bloke çek de denilmektedir**. İbraz süresi bittikten sonra ise blokaj kaldırılır ve para keşidecinin hesabına geri döner. **Teyitli çek sayesinde, düzenleyenin hesapta tasarruf yetkisi bir süreliğine bloke edilmiş olur**.

İkincisi, **garantili çeklerdir**. Garantili çeklere, **çek kartı** da denilmektedir. Çek kartı ile muhatap, **çek anlaşması yaptığı düzenleyene ibraz edilen çeklerde belli bir limite kadar ödeme yapacağını garanti eder**. Çek kartı üzerinde bu limit yazar. Banka, çek kartına yazdığı üst limit ile çekin ödeneceğini hamile karşı garanti eder. **Çekin karşılığı olmasa dahi artık banka bu üst limite kadar çekin bedelini ödemek zorundadır**. Böyle bir durumda çek, çek kartının geçerlilik süresi içinde

düzenlenmiş ve ibraz süresi içinde ibraz edilmişse muhatap banka ödemeyi yapar. **Çek kartı, üçüncü kişi yararına bir sözleşmedir.**

Teyitli çek ve garantili çeki anlattık. Diğer çek türlerini ileride anlatırız. Ancak çekin vizesi diye bir kavram var ondan da bahsedelim. **Banka kendisine karşılık olup olmadığı sorulduğu anda karşılığın var olduğunu açıklar ancak herhangi bir sorumluluk altına girmezse, çekin vizesi söz konusudur.** Çekin vizesi, teyit ile farklıdır. Teyitli çekte banka bir sorumluluk alıp, parayı bloke eder. Çekin vizesinde ise böyle bir şey söz konusu değildir.

Çekin Ciro

Çekte ödeme konusuna gelmeden önce ciroyu hatırlayalım. TTK m.690'da vadeden sonraki ciro düzenlenmişti. TTK m.690/1'e göre, **"Vadenin geçmesinden sonra yapılan ciro, vadeden önce yapılan bir cironun hükümlerini doğurur; ancak, ödenmeme protestosundan veya bu protestonun düzenlenmesi için öngörülmüş sürenin geçmesinden sonra yapılan ciro, sadece alacağın temlik hükmelerini doğurur."** Ciro konusunu anlatırken bunları anlatmıştık. Kural olarak ciro vadeden önce yapılır. Ancak vadeden sonra yapılan ciro da vadeden önce yapılan ciro hükmündedir. Lakin vadeden sonra yapılan bu ciro, ödememe protestosu çekildikten sonra veya ödememe protestosunun çekilmesi için öngörülen süre dolduktan sonra yapılmışsa, alacağın temlik hükmündedir.

TTK m.690/2'de ise bir karine öngörülmüştü. TTK m.690/2'ye göre, **"Aksi sabit oluncaya kadar tarihsiz bir ciro protestonun düzenlenmesi için öngörülen sürenin geçmesinden önce yapılmış sayılır."** Tarihsiz cirolar, aksi ispatlanana kadar ödememe protestosu için öngörülen süreden önce yapılmış sayılır.

Peki çekte durum nedir? Çekte protesto için ödeme gününü takip eden 2 işgünlük süre belirlenmemiştir. Çek, ibraz süresinin sonuna kadar protesto edilebilir. TTK m.809/1'e göre, *"Protesto veya buna denk olan belirleme, ibraz süresinin geçmesinden önce yapılmalıdır."* Akabinde ikinci fıkraya bakalım TTK m.809/2'ye göre, *"İbraz, sürenin son gününde yapılırsa, protesto veya buna denk belirleme, izleyen iş gününde de yapılabilir."* Protesto veya buna denk gelen belirleme denmiş, demek ki çekte protesto dışında başka bir şeyler daha var, onları da yeri gelince anlatacağız. Kısaca çekte ciro, ibraz süresinin sonuna kadar yapılabilir.

TTK m.793'te, protestodan ve ibraz süresinin geçmesinden sonraki ciro düzenlenmiştir. TTK m.690'da bono ve poliçenin vadeden sonraki cirosu düzenlenmiştir. TTK m.793'te ise çekin protestodan ve ibraz süresinden geçmesinden sonraki ciro düzenlenmiştir. Çünkü çek, ibraz süresinin sonuna kadar ciro yolu ile devredilebilir.

TTK m.793/1'e göre, *"Protestonun düzenlenmesinden veya aynı nitelikte bir belirlemeden veya ibraz süresinin geçmesinden sonra yapılan ciro, ancak alacağın temlikinin sonuçlarını doğurur."* Demek ki ya protesto ya da aynı nitelikteki bir belirleme ya da ibraz süresi geçmiş olacak ki artık yapılan ciro, alacağın temliki hükmünde olsun. Başka bir ifadeyle; çekte, protesto veya aynı nitelikte bir belirleme düzenlendikten sonra veyahut ibraz süreleri geçtikten sonra yapılan ciro, alacağın temliki hükmündedir.

TTK m.793/2'de de yine bir karine getirilmiştir. TTK m.793/2'ye göre, *"Tarihsiz bir cironun, protesto veya aynı nitelikte bir belirlemeden veya ibraz süresinin geçmesinden önce yapıldığı, aksi sabit oluncaya kadar karinedir."* Tarihsiz ciro, aksi ispatlanana kadar protesto veya aynı nitelikte bir belirleme

düzenlenmesinden önce veyahut ibraz sürelerinin geçmesinden önce yapılmış sayılır.

Cironun nasıl yapılacağı konusunda ise, poliçe ve bonoda anlattıklarımız aynen geçerlidir. Burada sadece farklı olanı, çekte cironun yapılabileceği zaman dilimini anlattık.

Çekin İbrazi

Çekin ödenmesine geçmeden önce; hakkı koruyucu işlemler nelerdir, çek nasıl ibraz edilir bunları anlatacağız.

Diğer kıymetli evraklar gibi çekler de ibraz senetleridir. Bu yüzden çekin ödenmek üzere ibrazı gerekir. **İbraz, çekin ödeme yerinde gerçekleştirilir.** Ödeme yerinin açıkça gösterilmemiş olduğu hallerde ödeme yeri TTK m.781/2'ye göre belirlenir. TTK m.781/2'ye göre, **"Çekte açıklık yoksa, muhatabın ticaret unvanı yanında gösterilen yer ödeme yeri sayılır. Muhatabın ticaret unvanı yanında birden fazla yer gösterildiği takdirde, çek, ilk gösterilen yerde ödenir. Böyle bir açıklık ve başka bir kayıt da yoksa, çek muhatabın merkezinin bulunduğu yerde ödenir."**

Çekin muhatap bankaya ibrazı, çek hesabı sahibinin hesabının bulunduğu şubeye veya bir başka şubeye yapılabilir. Yani muhatap bankaya ibraz yapıldıktan sonra hangi şubeye yapıldığı önemli değildir.

Çekk m.3/1'e göre, **"Karşılığı bulunan çek, hesabın bulunduğu muhatap bankanın herhangi bir şubesine ibraz edildiğinde hamilin varsa vergi kimlik numarası saptandıktan sonra ödenir. Ancak çek, hesabın bulunduğu şubeden başka bir şubeye ibraz edildiğinde, o şubece karşılığı sorulmak suretiyle**

ödenir." Çekin başka bir şubeye ibrazı durumunda, o şubece karşılığı sorulmak suretiyle ödenmesine **provizyon isteme** denir.

Çekin başka bir bankaya da ibrazı mümkündür ancak bu kanunen ibraz değildir. Böyle bir durumda çekin ödenmek üzere başka bir bankaya tevdi edilmesi, kanunen bir ibraz değildir. Çek, muhatap dışındaki bankalara **çek bedelinin tahsil edilmesi ya da iskonto amacıyla** verilmiş olabilir. Böyle bir durumda çekin iskontosu söz konusu ise çeki satan kişinin genel hükümlere göre tekeffül borcu vardır, çekin şeklen geçerli olmasından ve imzaların geçerli olmasından sorumludur.

İbraz, çek hesabının bulunduğu muhatap banka şubesine veya muhatap bankanın başka bir şubesine yapılabilir dedik. Başka bankaya yapılan ibraz ise kanunen ibraz değildir. İbraz için bir başka alternatif ise, çekin takas odasına ibrazıdır. TTK m.798/1'e göre, **"Çekin bir takas odasına ibrazı ödeme için ibraz yerine geçer."** Türkiye'de bir takas odası kurulmuş durumdadır ve etkin olarak çalışmaktadır. Çekin takas odasına ibrazı, uygulamada çok sık görülür. Poliçeyi anlatırken de takas odasına ibrazdan bahsetmiştik ancak **şu an için Türkiye'de sadece çekler için bir takas odası mevcuttur.**

ÇekK m.8'de hesaben ödeme başlığı altında bir düzenleme vardır. Bu düzenleme takas odasına ibraz ile ilgilidir. ÇekK m.8/1'e göre, **"Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası, çeklerin banka şubeleri arasında hesaben ödenmesini sağlayacak tüzel kişiliği haiz sistemi kurmaya ve gözetimi altında yürütmeye yetkilidir.(...)"** Bu düzenleme takas odasının kurulmasına imkan verilmiştir.

ÇekK m.8/4'e göre de **"Takas odaları aracılığıyla ibraz edilmiş çekler için, 3'üncü maddenin üçüncü fıkrasında belirlenen sorumluluk miktarı dâhil, kısmî ödeme yapılmaz.(...)"** İleride göreceğiz, çekin karşılıksız çıkması durumunda

bankaların ödemesi gereken bir sorumluluk tutarı vardır. Takas odasında buna ilişkin bir kısmi ödeme yapılmaz. Dördüncü fıkranın devamına bakalım, *"Bu durum, muhatap bankanın sorumluluk tutarını ödeme yükümlülüğünü ortadan kaldırmaz. Ancak, takas odaları aracılığıyla ibraz edilen çekin, hesapta yeterli karşılığının olmadığı belirlenmesi hâlinde muhatap banka tarafından, hesapta bulunan kısmî karşılık tutarı, çeki ibraz eden hamil lehine onbeş gün süreyle bloke edilir."*

Peki ibraz hangi süre içinde gerçekleştirilir? Çekte ibraz süresi çok önemli bir husustur. TTK m.796'da çekte ibraz süresi düzenlenmiştir.

TTK m.796/1'e göre, *"Bir çek, düzenlendiği yerde ödenecekse on gün; düzenlendiği yerden başka bir yerde ödenecekse bir ay içinde muhataba ibraz edilmelidir."* Uygulamada 10 günlük süre esas süredir, diğer sürelerin hepsi istisna sürelerdir.

TTK m.796/2'ye göre de *"Ödeneceği ülkeden başka bir ülkede düzenlenen çek, düzenlenme yeri ile ödeme yeri aynı kıtada ise bir ay ve ayrı kıtalarda ise üç ay içinde muhataba ibraz edilmelidir.(...)"*

Buraya kadar 10 gün, 1 ay ve 3 ay olmak üzere üç tane süreden bahsettik. Çek düzenlendiği yerde ödenecekse 10 gün, düzenlendiği yerden başka bir yerde dönecek 1 ay içinde ibraz edilir. Bir çek ödeneceği ülkeden başka bir ülkede düzenlenmiş ise ve düzenleme yeri ülkesi ile ödeme yeri ülkesi aynı kıtada ise 1 ay, farklı kıtada ise 3 ay içinde ibraz edilir.

Kıta belirlemesi ile ilgili ek olarak ikinci fıkranın devamına bakalım TTK m.796/2'ye göre, *"(...)Bu bakımdan, bir Avrupa ülkesinde düzenlenip de Akdenize*

sahili bulunan bir ülkede ödenecek olan ve aynı şekilde Akdenize sahili olan bir ülkede düzenlenip bir Avrupa ülkesinde ödenmesi gereken çekler aynı kıtada düzenlenmiş ve ödenmesi şart kılınmış sayılır.” Kısaca; Akdeniz’e kıyısı olan ülkeler ile Avrupa Kıtası ülkeleri aynı kıtada sayılır.

İBRAZ SÜRESİ

- Düzenlendiği yerde ödenecek çeklerde --- 10 gün,
- Düzenlendiği yerden başka yerde ödenecekse --- 1 ay,
- Düzenleme yeri ile ödeme yeri aynı kıtada ise 1 ay; farklı kıtalarda ise --- 3 ay,

Çekin düzenlendiği yer ile ödeneceği yerden kasıt nedir? Yerden kasıt, **mülki mahaldir**. Çek üzerinde yazılı yerler esas alınır. Bu yerler çekin unsurudur yazılı olması gerekir.

Şu şekilde somutlaştıralım:

Çekin düzenleme yeri Antalya, ödeme yeri de Antalya ise ibraz süresi 10 gündür.

Çekin düzenleme yeri Antalya, ödeme yeri Muğla ise ibraz süresi 1 aydır.

Çekin düzenleme yeri Türkiye’de, ödeme yeri İran’da ise ibraz süresi 1 aydır.

Çekin düzenleme yeri Kanada’da, ödeme yeri Türkiye’de ise ibraz süresi 3 aydır.

Çekin düzenleme yeri Almanya’da, ödeme yeri Türkiye’de ise ibraz süresi 1 aydır.(Akdeniz ülkeleri ile Avrupa ülkeleri aynı kıtada sayılır.)

-Elçi

İbraz süreleri hak düşürücü niteliktedir ve bu süreler değiştirilemez. İbraz süreleri hak düşürücü olduğu için hakim veya icra müdürü tarafından re’sen nazara alınır.

İbraz süresinin önemi nedir? **Çekin süresi içinde ibrazı ile birlikte muacceliyet gerçekleşir. Çekin içerdiği alacağın derhal ödenmesi gerekir. Çekin ödenmemesi halinde yani temerrüt halinde, çekten doğan hukuki ve cezai yaptırımların uygulanması mümkün hale gelir.**

Çekin ödenmemesi durumunda karşılıksız çek söz konusudur. Karşılıksız çekin hem hukuki hem de cezai sonuçları vardır. Çekin ibrazı ile muacceliyet gerçekleşir. Çekin ödenmemesi durumunda temerrüt gerçekleşir. Çekin ödenmesi durumunda kambiyo ilişkisi sona erer.

Muhatabın karşılığı bulunan çeki ödeme yükümlülüğü, ibraz süresi ile sınırlıdır. Karşılığın bulunmasına rağmen ödeme yapmayan banka, keşideciye karşı sorumludur. Hatta bu durumun banka memurunun hapis cezasına hükmedildiği bir hal olduğunu söylemiştik(ÇekK m.7/5).

Muhatap bankanın karşılığı bulunmayan çek için kanunen ödemekle yükümlü olduğu tutar, ibraz süresi ile sınırlıdır. Banka bir güven kuruluşudur. İşte bu kapsamda çekin süresi içinde ibrazına rağmen çek tamamen ya da kısmen karşılıksız çıkarsa, muhatap bankanın ödemekle yükümlü olduğu bir tutar vardır. Bu tutar 30 Ocak 2020 tarihinden 2225 TL'dir. Bu değişen bir tutardır. Çekin karşılığı olmasa bile banka çek yaprağı karşılığında bu tutarı ödemek zorundadır. Ancak çekin üzerindeki tutar sorumluluk tutarından az ise, banka çekin üzerindeki tutarı ödemekle yükümlüdür. Örneğin 1000 TL'lik bir çek karşılıksız çıkarsa banka 1000 TL öder. Başka bir örnek 5000 TL'lik bir çek karşılıksız çıkarsa banka 2225 TL öder. Çekin karşılığı bir miktar varsa, banka tarafından bankanın sorumlu olduğu tutar tamamlanmalıdır. Kısaca her halükarda, hamil bankaya gittiğinde bankanın sorumlu olduğu tutarı tahsil edebilir(Çek bedeli

daha düşük değilse). (Bununla ilgili hüküm ÇekK m.3/3'tür, orada 1000 lira olarak yazıyor ancak güncel tutar 2225 liradır.)

İşte bankanın kanunen sorumlu olduğu bu tutarı ödemekle yükümlü olduğu süre, ibraz süresi ile sınırlıdır. İbraz süresi geçtikten sonra muhatap hem çeki ödemek zorunda değildir hem de kanunen sorumlu olduğu tutarı ödemek zorunda değildir.

Çekin ibraz süresi geçtikten sonra, keşideci çekten cayabilir. Bunun için TTK m.799/1'e bakalım, **"Çekten cayma ancak ibraz süresi geçtikten sonra hüküm ifade eder."** Çekten cayma daha önceden de ifade edilebilmesine rağmen hüküm ifade ettiği an ibraz süresinin geçtiği andır. TTK m.799/2'ye göre de **"Çekten cayılmamışsa, muhatap, ibraz süresinin geçmesinden sonra da çeki ödeyebilir."** İbraz süresi içinde muhatap çeki ödemekle yükümlüdür. Ancak ibraz süresi geçtikten sonra muhatap çeki ödemekle yükümlü değildir, çekten cayılmamışsa ödemek isterse ödeyebilir.

Hamil, çekin ibraz süresi içinde ibraz edilmemesi halinde başvuru borçlularına başvurma hakkını kaybeder. TTK m.808'de hamilin başvurma hakları düzenlenmiştir. TTK m.808/1'e göre, **"Zamanında ibraz edilmiş olan çekin ödenmemiş olduğu ve ödememe hâli; a) Resmî bir belge, "protesto" ile, b) Muhatap tarafından, ibraz günü de gösterilmek suretiyle, çekin üzerine yazılmış olan tarihli bir beyanla, c) Bir takas odasının, çek zamanında teslim edildiği hâlde ödenmediğini tespit eden tarihli bir beyanıyla, sabit bulunduğu takdirde hamil; cirantalar, düzenleyen ve diğer çek borçlularına karşı başvurma haklarını kullanabilir."**

Zamanında ödenmemiş çekin ibraz edildiğinin tespiti **3 şekilde** yapılır. Birincisi, **resmi belge olan protesto çekilmesidir**. İkincisi, **muhatap tarafından ibraz günü de gösterilmek suretiyle çekin üzerine yazılmış olan tarihli bir beyandır**. Uygulamada daha çok bu ikincisi yapılır. Hamil bankaya gider ve çeki ibraz eder, çekin karşılığı yoksa arkasında **"karşılıksızdır"** kaşesi vurulur, kaşenin üzeri doldurulur ve tarih atılır. Üçüncüsü, **bir takas odasının, çek zamanında teslim edildiği halde ödenmediğini tespit eden tarihli bir beyandır**. Yani çekin zamanında ibrazına rağmen ödenmediğini tespit eden bir takas odası beyanını da olabilir.

Hamil bu üç durumda cirantalar, düzenleyen ve diğer çek borçlularına **başvurma hakkını kullanabilir**. Burada dikkat edin, düzenleyen de başvuru borçlusudur. Çekte asıl borçlu yoktur. **Bu üç yoldan birini yapan hamilin, başvurma hakkı korunur**.

Avukat gruplarında geçen duyduğum bir olayı anlatayım. Bir avukat bankadan çek tahsil etmeye gidiyor. Banka görevlisi, sistemlerindeki düzenleyenin imzası ile çekteki düzenleyenin imzası benzemiyor diye çekin bedelini ödemiyor. Ancak karşılıksız kaşesi de vurmuyor. Bunun üzerine avukat, başvuru hakkımı nasıl korurum diye soru sormuş? Cevap olarak, protesto çekebilirsiniz denmiş. Başka avukatlar ise çekte protesto mu olur, nasıl hukukçunuz diye bu cevabı veren arkadaşta yüklenmişler. O cevabı veren arkadaş haklıdır, uygulamada pek kullanılmasa da TTK m.808 gereğince çekte protesto çekilebilir. Bilmemek sorun değil de bilmediğini bilmemek gerçekten sorun. O yüzden biz bilelim, bildiğimizin de farkında olalım.

Özetle ibraz süresi içinde; ya proteste çekeceğiz, ya muhataba ibrazı gerçekleştirip karşılıksız durumunu tarihli bir beyanla tespit ettireceğiz, ya da

takas odasına başvurup tarihli bir beyanla ödememe durumunu tespit ettireceğiz. İşte bu üç işlem, çekte hakkı koruyucu işlemlerdir.

Başvuru hakkını korumayan hamil kimlere başvurabilir? Çekte asıl borçlu yoktur. Başvuru hakkını korumayan hamil kimseye başvuramaz. **Başvuru hakkını koruyan hamil ise, başvuru borçlularına başvurabilir.**

Süresinde ibraz edilmeyen çek, kambyo senedi vasfını yitirir. Böyle bir durumda bono ve poliçede TTK m.732 kapsamında sebepsiz zenginleşme davasının açılabileceğinden bahsetmiştik. İşte çekte de TTK m.732 kapsamında sebepsiz zenginleşme davası açılabilir. Bono ve poliçede asıl borç ilişkisine de dayanılabileceğini söylemiştik. Çekte de asıl borç ilişkisine dayanılabilir ama ibraz süresi geçirilen bir çek soyut borç ikrarı gibi değerlendirilemez.

Çekte zamanaşımı süresi, ibraz süresinin bitiminden itibaren işlemeye başlar. Buna dikkat edin, zamanaşımı düzenleme tarihinden itibaren hesaplanmaz. Zamanaşımı konusuna gelince ayrıntılı anlatacağız.

Çekin ciro edilebileceği sürenin tayini bakımından da ibraz süreleri önemlidir. **İbraz süresi geçtikten ya da aynı nitelikteki bir belirmeden sonra yapılan ciro, alacağın temliki niteliğini taşır.** Az önce çekin cirosunu anlatırken bunu anlatmıştık. **Teyitli çeklerde çekin karşılığının bloke edilme süresi, ibraz süresi ile sınırlıdır.** Az önce de bunu anlattık.

Gelecek dersimiz de ise çekin ödenmesini anlatacağız, süremiz kalırsa da pratik yapacağız.

Hafta 10 - 22.05.2020 tarihinde yüklendi.

Çekin Ödenmesi

TTK m.795/1'e göre, **"Çek görüldüğünde ödenir. Buna aykırı herhangi bir kayıt yazılmamış hükmündedir."** Çekte ödeme kural olarak ibraz süresi içine gerçekleşir. Kural olarak dediğimize göre çekte ödemenin ibraz süresi içinde gerçekleşmiş olmasının birtakım istisnaları vardır. Bunları belirteceğiz.

TTK m.795/1'deki ifadeye tekrar bakacak olursak, **"Çek görüldüğünde ödenir. Buna aykırı herhangi bir kayıt yazılmamış hükmündedir."** Bu ifadeden çekte vadenin olmadığı anlamını çıkarıyoruz. Çekte vade yoktur. **Çeke vade koysanız dahi bu çekin çek niteliğini etkilemez, vade kaydı yazılmamış sayılır. Çek görüldüğünde ödenecektir.**

Çekin görüldüğünde ödenmesinden kasıt, ibraz süresi içinde ibrazın gerçekleşmesi ile ödenmesidir. Ancak bunun birtakım istisnaları var dedik. Bu istisnalara bakalım.

İbraz süresi geçmesine rağmen keşidece çekten caymamışsa banka çeki ödeyebilir. Buna daha önce değinmiştik, TTK m.799/2 bize bunu söylüyor. TTK m.799/2'ye göre, **"Çekten cayılmamışsa, muhatap, ibraz süresinin geçmesinden sonra da çeki ödeyebilir."** Hamil olarak siz, ibraz süresi içinde ibrazı gerçekleştirmezseniz, keşidecinin çekten cayma hakkı doğar. Ancak keşideci bu hakkını kullanmaz ise muhatap banka isterse çeki ödeyebilir. Bankanın burada bir serbestliği vardır. Bu ödemenin yapılabileceği süre konusunda bir süre sınırlaması yok. Muhatap bankaya genel zamanaşımı süresi(TBK m.146 gereğince 10 yıl) içinde

ödeme talebi yöneltilebilir. Muhatabın ödemeyi reddetmesi halinde, hamilin sebepsiz zenginleşme davası(TTK m.732 kapsamında) açma ihtimali gündeme gelir.

(Arkadaşlar buradan itibaren seste bir dakikalık kopma var. Tahminimce poliçe ve bonoda anlatılan sebepsiz zenginleşme, temel ilişkiye dayanma konularını tekrar ediyor. Bu konuları tekrar yazmıyorum. Kaydın düzeldiği yerden devam ediyorum -Elçi)

TTK m.795/2'ye göre, **"Düzenlenme günü olarak gösterilen günden önce ödenmek için ibraz olunan çek, ibraz günü ödenir."** TTK'ya göre düzenleme gününden önce ödenmek için ibraz olunan çek (ileri düzenleme tarihli bir çek olsa dahi), düzenleme günü olarak gösterilen günden önce ibraz edilirse, banka çekin bedelini ibraz günü ödeyecektir. **Ancak bu hükmü uygulanamaz hale getiren Çekk hükümler vardır, bunları anlatacağız.**

Kuralımızı söyledik, çekte vade olmaz(TTK m.795/1). Ancak çekte vade olmamakla birlikte, **ileri düzenleme tarihli çekler söz konusudur.** İleri düzenleme tarihli çekler, uygulamada çok sık karşınıza gelecek. Bu çeklerin bir diğer adı da **postdate çek** tir, uluslararası alanda bu adla bilinir.

Çek bir ödeme aracıdır, o yüzden çekte vade olmaz, dedik. Para taşımanın risklerinden dolayı insanlar çek ile ödeme yapıyor, banka bu durumda bir gişe vasıtası görüyor. Banka, keşidecinin çekle işleyen hesabından hamile ödemeyi gerçekleştiriyor. Çekte 10 gün, 1 ay ve 3 aylık ibraz süreleri vardı. Bu ibraz süreleri içerisinde çekin bankaya ödeme için ibrazı gerekir.

Peki çek bir ödeme aracı ise ve çekte vade yoksa, çeki kredi aracı olarak kullanmak için ne yapmamız gerekir? Hatırlarsanız poliçe ve bonoda düzenleme

tarihinin gerçek olması aranmaz demiştik, çekte de düzenleme tarihinin gerçek olması aranmaz. **İşte bu durumda ileri tarihli, ileri düzenleme tarihli çekler söz konusu olur.** Keşideci olarak bugün bir çek düzenlediğimde çekin düzenleme tarihi olarak bugünün tarihi olan 22.05.2020 yerine, 30.05.2020 yazabilirim. 30.05.2020 düzenleme tarihli olarak keşide edilen çek, düzenlendiği yerde ödenecek bir çekse, **10 günlük ibraz süresi 30.05.2020 tarihinden itibaren hesaplanır.** Bu durum bir zaman kazandırma işlemidir. İleri düzenleme tarihli çek ile keşideci çekin karşılığını hazır etmek için öngörülen süreyi uzatmış olur, borcu ötelemiş olur. Dolayısıyla bu şekilde çek bir kredi aracı haline gelir. **İleri düzenleme tarihli çek, bir yandan da vadeli çektir. Ancak ileri düzenleme tarihli çeki, vadeli çek diye anmayız.** Çekte vade olmaz, genel kural budur, Cenevre sistemindeki kural da budur.

İşte bu anlattıklarımızla ilgili olarak TTK m.795/2'ye göre, **"Düzenleme günü olarak gösterilen günden önce ödenmek için ibraz olunan çek, ibraz günü ödenir."** TTK sistematığında kanun koyucu ileri düzenleme tarihli çeki öngörmüş. **"Düzenleme günü olarak gösterilen"** ifadesi var, düzenleme günü denilmemiş. Çünkü kanun koyucu bu düzenleme gününün gerçek olmayabileceğini biliyor. Genel kuralımız; **"Düzenleme günü olarak gösterilen günden önce ödenmek için ibraz olunan çek, ibraz günü ödenir."**

Genel kural bu olmakla birlikte, Çekk m.3/8 bununla uyuşmayan bir istisna düzenlemiş. Çekk, özel kanun olması dolayısıyla bunu uygulamamı gerekir. Çekk m.3/8'e göre, **"Üzerinde yazılı bulunan düzenleme tarihinden önce ibraz edilen çekin karşılığının Türk Ticaret Kanununun 707'nci maddesi uyarınca kısmen veya tamamen ödenmemiş olması hâlinde, bu çekle ilgili olarak hukukî takip yapılamaz.(...)"** Demek ki, ibraz süresinden önce çek götürüldüğünde çekin karşılığı olmasa dahi takip yapılamaz. Bu maddeyi ileri tarihli çeklerle ilgili olarak

değerlendirmemiz gerekir. Hükmün devamına bakalım, "(...)İleri düzenleme tarihli çekle ilgili olarak hukukî takip yapılabilmesi için, çekin üzerindeki düzenleme tarihine göre kanunî ibraz süresi içinde bankaya ibraz edilmesi ve karşılıksızdır işlemine tabi tutulması şarttır." Kanun koyucu diyor ki, siz önce bir bekleyin. Yani elinizde ileri düzenleme tarihli bir çek varsa hukuki takip yapılabilmesi için çekin üzerindeki düzenleme tarihine göre ibraz süresi içinde ibraz edilmesi ve karşılıksızdır işlemine tabi tutulması gerekir. İbraz süresine uyulmazsa, hamil başvuru hakkını kaybeder. İbraz, hakkı koruyucu işlemdir.

Çekk m.3/8 ile kanun koyucu, ileri tarihli çeklerin düzenlenebilmesi için bir yol açmıştır. Kanun koyucu, ileri tarihli çeklerle uzun bir dönem savaştı ancak sonunda uygulamada yapılan bu çeklere boyun eğdi ve kanunlarda yer verdi.

Çekk geçici m.3'ten bahsedelim. Çekk geçici m.3/5'e göre, **"31/12/2020 tarihine kadar, üzerinde yazılı düzenleme tarihinden önce çekin ödenmek için muhatap bankaya ibrazı geçersizdir."** Az önce, TTK m.795/2'de düzenleme günü olarak gösterilen günden önce ibraz edilen çekin, ibraz günü ödeneceğini söylemiştik. **Burada ise bunun yasaklandığını görüyoruz.** Çekk özel kanundur, tartışmasız bir şekilde düzenleme tarihinden önce çekin ödenmek için muhatap bankaya ibrazı geçersizdir. **Bu geçici madde 2020 yılının sonuna kadar yürürlüktedir.** Eğer tekrar süresi uzatılmazsa 2020 yılından sonra düzenleme tarihinden önce çekin ödenmek için muhatap bankaya ibrazı mümkün olacaktır. **Ancak bu madde daha önce de geçiciydi 2017'de bitiyordu. Sürekli süre uzatılarak bu hüküm yürürlükte kalıyor, çok büyük ihtimalle de 2020 bitmeden uzatılacaktır. Çünkü artık ticaret hayatının gereksinimleri bunu gerektirir.**

Sonuç olarak Çekk geçici m.3/5'e göre, ileri düzenleme tarihli çeklerde, üzerinde yazılı düzenleme tarihinden önce bankaya ibraz gerçekleştirilemez.

Çekk m.3/8'e göre de geçici madde kalksa dahi ileri düzenleme tarihli çek, üzerinde yazılı düzenleme tarihinden önce bankaya ibraz edilirse, bu çek hakkında hukuki takip yapılamaz. Yani ileri düzenleme tarihli çekler için TTK m.795/2'ye her halükarda sıra gelmez, TTK m.795/2 uygulanamaz. Ayrıca Çekk geçici m.3, karşılıksız çeki düzenleyen kişini önemli bir ceza olmasını da öngörmüştür.

Çekte ödeme şekillerinden de bahsedelim. Çekte birinci ödeme şekli, **nakden ödemedir**. Çekin ödenmek için ibrazında ödeme şekli olarak aslolan nakden elden ödemedir.

Çekin nakden elden ödenmesi halinde, **çeki muhatap bankaya götüren hamil çek bedelini nakden alır ve çeki makbuz olarak bankaya bırakır**. Çünkü kıymetli evrakın ödendiğini gösteren durum, kıymetli evrakın karşı tarafa verilmesidir. O yüzden hamil, bedeli tahsil ettikten sonra çeki bankaya bırakmalıdır. Bununla ilgili olarak TTK m.789/4'e göre **"Muhatap lehindeki ciro yalnız makbuz hükmündedir; meğerki, muhatabın birden fazla şubesi olup da, ciro, muhatap şubeden başka bir şube üzerine yazılmış bulunsun"** Kural olarak çekin muhataba ciro edilmesi, makbuz hükmündedir, çekin ödendiğini gösterir. Ancak muhatap şubeden başka bir şubeye ciro yapılmışsa bu makbuz hükmünde değildir, çekin ödendiğini göstermez.

Çekte ikinci ödeme şekli, çizgili çek vasıtası ile ödemedir. Çekte ödeme, çizgili çek denilen bir çek türü ile yapılabilir.

Çizgili çekler, TTK m.803 ve m.804'de düzenlenmiştir. Kaybolma ve çalınma riskleri karşısında çekin güvenliğini sağlamak amacıyla başvurulmuş bir yöntemdir. Kamu kurumları tarafından tahsil edilecek çeklerin güvenliğini sağlamak amacıyla çizgili çeklere başvurulmaktadır. **Kamu kurumlarının yetkilileri**

tarafından çalıştıkları bankanın adı yazılarak bu yönteme başvurulur. Çizgili çekte güvenlik, muhatap tarafından ancak belli bir kişiye ödenme konusunda sınırlama getirilmesi nedeni ile sağlanır.

Çizgili çekler, genel çizgili çek ve özel çizgili çek olmak üzere ikiye ayrılır. TTK m.803/2'ye göre, **"Çekin çizilmesi, çekin ön yüzüne birbirine paralel iki çizgi çekilerek yapılır. Çek, genel veya özel olarak çizilebilir."**

Genel çizgili çek, TTK m.803/3'e göre, **"İki çizgi arasına hiçbir ibare konmamış veya "banka" kelimesi veya buna benzer bir ibare konmuş ise çek, genel olarak çizilmiş demektir."**

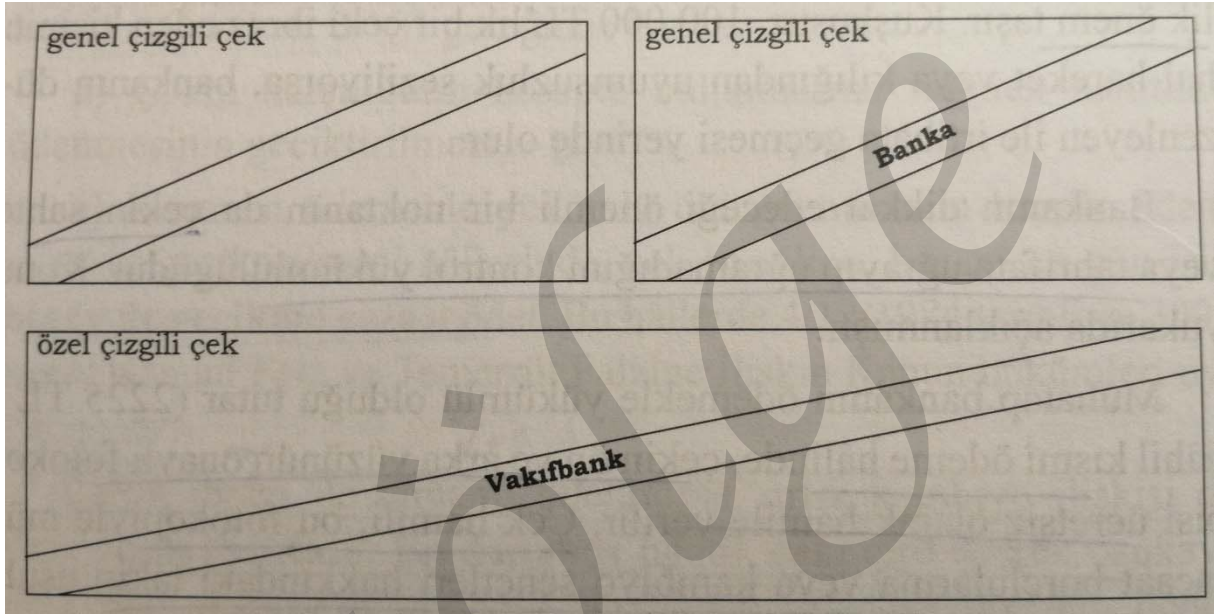
Özel çizgili çek , TTK m.803/4'e göre, **"İki çizgi arasına belirli bir bankanın ticaret unvanı yazılmış ise çek, özel olarak çizilmiş demektir."**

Çizgili çekin hükümler ise TTK m.804'de düzenlenmiştir. TTK m.804/1'e göre, **"Genel olarak çizilen bir çek, muhatap tarafından ancak bir bankaya veya muhatabın bir müşterisine ödenebilir."** İki çizgi arasına hiçbir ibare yazılmazsa veya sadece banka kelimesi yazılırsa genel çizgili çek söz konusu olur. **İşte bu genel çizgili çek, sadece bir bankaya ya da muhatabın bir müşterisine ödenebilir.**

TTK m.804/2'ye göre ise, **"Özel olarak çizilen bir çek, muhatap tarafından ancak ticaret unvanı gösterilen bankaya veya bu banka muhatap ise onun müşterisine ödenebilir. Ticaret unvanı gösterilen banka, bedelin tahsili işini diğer bir bankaya bırakabilir."** İki çizgi arasında belli bir bankanın ticaret unvanı yazılmışsa çek özel çizgili çek tir. **İşte bu özel çizgili çek, ticaret unvanı yazılan bankaya ödenebilir. Bu ticaret unvanı yazılan banka muhatap ise onun**

müşterisine ödenebilir. Aynı zamanda ticaret unvanı yazılan banka çekin tahsilini bir başka bankaya bırakabilir.

TTK m.804/5'e göre de **"Birinci ilâ dördüncü fıkralara aykırı hareket eden muhatap veya banka, çek bedelini aşmamak üzere, oluşan zarardan sorumludur."**

Çekte üçüncü ödeme şekli, mahsup çeki ile ödemedir. Mahsup çeki, TTK m.805'de hesaba ödenmek üzere düzenlenen çekdir. TTK m.805'de hesaba geçirilmek üzere düzenlenen çek başlığı altında, mahsup çek düzenlenmektedir.

Nakden ödeme ihtimalinde de, bir bankaya gidip çekin tahsili yapılırken parayı elden vermeyin hesabıma yatırın denilebilir. Ancak bu durum her halükarda bir nakden ödeme sayılır(Çekte ödemenin birinci şekli, nakden ödemedir.).

Öte yandan TTK m.805'de düzenlenen mahsup çek, nakden ödemeyi yasaklar. Yani çekin üçüncü ödeme şekli olan mahsup çekte, hesaba geçirilmek

üzere düzenlenen bir çek vardır ve bu çekin ödenmesi ancak hesaba geçirilerek yapılır.

TTK m. 805/1'e göre, *"Bir çekin düzenleyeni veya hamili çekin ön yüzüne "hesaba geçirilecektir" kaydını veya buna benzer bir ibareyi yazarak çekin nakden ödenmesini önleyebilir. Bu takdirde çek, muhatap tarafından ancak hesaba alacak kaydı, takas, hesap nakli suretiyle kayden ödenebilir. Bu kayıtlar ödeme yerine geçer."* Nakden ödemeyi yasaklamak için bu yola başvurulur. Böyle bir durumda mahsup çeki söz konusudur, çek bedeli hesaba geçirilerek ödenir.

TTK m.805/2'ye göre de " *"hesaba geçirilecektir" kaydının çizilmesi geçersizdir."* Nakden ödemeyi yasaklamak için bu yola başvurulduğu için bu kaydın çizilmesi geçersizdir, bu kayıt çizilse dahi çek nakden ödenemez.

TTK m.805/3'e göre ise, *"Birinci ve ikinci fıkralara aykırı hareket eden muhatap, çekin bedelini aşmamak üzere, zarardan sorumludur."* Bu düzenlemelere aykırı hareket eden banka, zarara sebep olmuşsa çekin bedelini aşmamak üzere zarardan sorumludur.

Mahsup çeki hesaba geçirilerek ödenir, kayden ödenir. Bunun istisnası ise TTK m.806'da düzenlenmiştir. TTK m.806/1'e göre *"Hesaba geçirilmek üzere düzenlenen bir çekin hamili, muhatap iflas etmiş veya bir ilamla ispatlanmamış olsa bile ödemelerini tatil etmiş ya da aleyhine yapılan herhangi bir icra takibi semeresiz kalmışsa, çek bedelinin nakden ödenmesini muhataptan isteyebileceği gibi, ödememe hâlinde başvurma hakkını da kullanabilir."* Buna benzer bir diğer düzenleme ise TTK m.807'dir. TTK m.807/1'e göre, *"Hesaba geçirilmek üzere düzenlenen bir çekin hamili; muhatapın, çek bedelini kayıtsız ve şartsız bir*

alacak olarak hesaba geçirmekten kaçındığını veya ödeme yerindeki takas odasının, bu çekin, hamilin borçlarına mahsup edilmek kabiliyetini haiz olmadığını beyan etmiş bulunduğunu ispat ederse, başvurma haklarını kullanabilir.”

Çekte Ödeme Şekilleri

- 1. Nakden Ödeme,**
- 2. Çizgili Çekle Ödeme,**
 - Genel çizgili çek
 - Özel çizgili çek

3. Mahsup Çeki (Hesaba Geçirilmek Üzere Düzenlenen Çek) ile Ödeme.

Muhatap çeki bu üç şekilde ödeyebilir. Muhatap olma ehliyetinden bahsetmiştik ama hatırlayacak olursak, TTK m.782/1'e göre, **"Türkiye'de ödenecek çeklerde muhatap ancak bir banka olabilir."**

Muhatap bankanın çeki ödeyebilmesi için, çekin karşılığının hesapta bulunması gerekir. Çekte karşılık ile ilgili düzenleme TTK m.783'tür.

TTK m.783/1'e göre, **"Bir çekin düzenlenmesi için, muhatabın elinde düzenleyenin emrine tahsis edilmiş bir karşılık bulunması ve düzenleyenin bu karşılık üzerinde çek düzenlemek suretiyle tasarruf hakkını haiz olacağına dair muhatapla düzenleyen arasında açık veya zımni bir anlaşma bulunması şarttır. Ancak, bu hükümlere uyulmaması hâlinde senedin çek olarak geçerliliği etkilenmez."** Çekte karşılık ve çek anlaşması bulunmasını anlatmıştık.

Bazen ise çekin karşılığı kısmen bulunabilir bununla ilgili düzenleme ise TTK m.783/2'dir. TTK m.783/2'ye göre, **"Düzenleyen, muhatap nezdinde çekin ancak bir kısım karşılığını hazır bulundurduğu takdirde, muhatap, bu tutarı ödemekle yükümlüdür."** Çekin kısmi karşılığı bulunuyorsa, hamile bu kısmi karşılığın ödenmesi gerekir.

Karşılığın kısmen bulunması halinde muhatap banka bu miktarı ödemekle yükümlüdür. Bu yükümlülüğü yerine getirmeyen banka görevlisi **1 yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.** Bunu daha önce de anlatmıştık ÇekK m.7 cezai hükümler içermektedir. Burada bu kısmi ödemenin yapılmaması halinde hapis cezası öngörülmüştür. ÇekK m.7/5'e göre, **"Karşılığı tahsil edilmek üzere bankaya ibraz edilen çekin karşılığının hesapta mevcut olmasına rağmen, hamile ödemede bulunmayan ya da bankanın kanunen ödemekle yükümlü olduğu miktarı hamile ödemeyen banka görevlisi, şikâyet üzerine bir yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır."**

Çek Kanunu kapsamında ödeme ile birtakım düzenlemeler daha var. Bunların bir kısmını daha önce anlattık. ÇekK m.3; ibraz, ödeme, çekin karşılıksız olduğunun tespiti ve gecikme cezası başlığı altında düzenlenmiştir.

ÇekK m.3/1'e göre, **"Karşılığı bulunan çek, hesabın bulunduğu muhatap bankanın herhangi bir şubesine ibraz edildiğinde hamilin varsa vergi kimlik numarası saptandıktan sonra ödenir. Ancak çek, hesabın bulunduğu şubeden başka bir şubeye ibraz edildiğinde, o şubece karşılığı sorulmak suretiyle ödenir."**

Çekin karşılığı olmasına rağmen ödeme yapmayan bankanın, **çek hamiline ödeme yapmakta geciktiği her gün için %3 gecikme cezası da ödeyeceğinin ifade**

edelim. Bununla ilgili düzenleme ÇekK m.3/7'dir. ÇekK m.3/7'ye göre, "Banka; a) Çekin karşılığının hesapta bulunmasına rağmen hamiline ödenmesinin geciktirilmesi, b) Kanunen ödemekle yükümlü olduğu miktarın hamile ödenmesinin geciktirilmesi, hâllerinde, çek hamiline, her geçen gün için binde üç gecikme cezası öder. Bu hâllerde 4/12/1984 tarihli ve 3095 sayılı Kanuni Faiz ve Temerrüt Faizine İlişkin Kanun hükümleri uygulanmaz."

Çekin kısmen ya da tamamen karşılıksız olduğunun tespiti halinde çek hakkında "karşılıksızdır" işlemi yapılır. ÇekK m.3/2'ye göre, " "Karşılıksızdır" işlemi, muhatap bankanın hamile kanunen ödemekle yükümlü olduğu miktarın dışında, çek bedelinin karşılanamayan kısmıyla sınırlı olarak yapılır. Kısmi karşılık varsa o ödenecektir, hamil kısmi ödemeyi de reddedemez. Kalan kısım için ise banka "karşılıksızdır" işlemi yapacaktır. Muhatap bankanın haile ödemekle yükümlü olduğu miktar ise hemen devamında üçüncü fıkrada düzenlenmiştir.

ÇekK m.3/3'e göre, "Muhatap banka, ibraz eden düzenleyici dışındaki hamile, süresinde ibraz edilen her çek yaprağı için; a) Karşılığının hiç bulunmaması hâlinde, 1) Çek bedeli bin Türk Lirası veya üzerinde ise bin Türk Lirası, 2) Çek bedeli bin Türk Lirasının altında ise çek bedelini, b) Karşılığının kısmen bulunması hâlinde, 1) Çek bedeli bin Türk Lirası veya altında ise, çek bedelini aşmamak koşuluyla, kısmî karşılığı bin Türk Lirasına tamamlayacak bir miktarı, 2) Çek bedeli bin Türk Lirasının üzerinde ise, çek bedelini aşmamak koşuluyla, kısmî karşılığa ilave olarak bin Türk Lirasını, ödemekle yükümlüdür. Bu husus, hesap sahibi ile muhatap banka arasında çek defterinin teslimi sırasında yapılmış olan dönülemeyecek bir gayri nakdî kredi sözleşmesi hükmündedir. Bu fıkradaki miktar, Türkiye İstatistik Kurumu tarafından yayımlanan fiyat endekslerindeki yıllık değişimler göz önünde tutularak Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası tarafından her yıl Ocak ayında belirlenir ve Resmî

*Gazete’de yayımlanır.” Geçen dersimizde de bahsetmiştik, 1000 TL’lik miktar, 2020 yılı için 2225 TL’dir. Banka bu tutarı, çekin kısmen ya da tamamen karşılıksız olması halinde öder. Bu miktarı ezberlemenize gerek yok, açar bakarsınız. **Ancak çekin kısmen ya da tamamen karşılıksız çıkması halinde her çek yaprağı için bankanın bir miktar parayı ödemekle yükümlü olduğunu unutmayın.** Banka bir güven kuruluşudur. Banka gidip de birine güvenerek çek defteri teslim etmişse bunun sorumluluğunu üstlenmek zorundadır, belirli bir miktar risk almalıdır.*

Muhatap banka, çekin hiç karşılığının olmaması halinde çek bedeli 2225 TL üzerinde ise 2225 TL ödeyecektir, çek bedeli 2225 TL altında ise çek bedelini ödeyecektir. Örneğin hamil, 1000 TL’lik karşılıksız çek götürdü, 1000 TL ödenir, 3000 TL’lik karşılıksız çek götürdü, 2225 TL ödenir.

Muhatap banka, çekin kısmen karşılığının olması halinde çek bedeli 2225 TL veya altında ise, çek bedelini aşmamak kaydıyla, kısmi karşılığı 2225 TL’yi tamamlayacak bir miktar öder. Örneğin hesapta 1000 TL var, çek bedeli 2000 TL, banka bu durumda 1000 TL ödeyecek ve kısmi karşılığı 2000 TL’ye tamamlayacaktır. Başka bir örnek hesapta 1000 TL var, çek bedeli 2225 TL, banka bu durumda 1225 TL ödeyecek ve kısmi karşılığı 2225 TL’ye tamamlayacaktır.

Muhatap banka, çekin kısmen karşılığının olması halinde ve çek bedeli 2225 TL üzerinde ise, çek bedelini aşmamak kaydıyla, kısmi karşılığa ilave olarak 2225 TL ödemekle yükümlüdür. Örneğin hesapta 1000 TL var, çek bedeli 10000 TL, banka bu durumda 2225 TL ödeyecek ve kısmi karşılığı 3225 TL’ye tamamlayacaktır. Başka bir örnek hesapta 1000 TL var, çek bedeli ise 3000 TL, banka bu durumda 2000 TL ödeyecek ve kısmi karşılığı 3000 TL’ye tamamlayacaktır.

GÖLGE KİTAP & KIRTASIYE & FOTOKOPİ

Bankanın bu sorumluluğunun aksinin kararlaştırılması mümkün değildir. Çekk m.3/3'e baktığımızda "(...)Bu husus, hesap sahibi ile muhatap banka arasında çek defterinin teslimi sırasında yapılmış olan dönülemeyecek bir gayri nakdî kredi sözleşmesi hükmündedir.(...)" ifadesi bize bunu açıkça söylemektedir. Gayri nakdi kredi, çekin karşılıksız olduğunun anlaşılması halinde nakdi krediye dönüşüyor ve banka çekin hamiline bu ödemeyi yaparak, müşterisine krediyi kullandırtmış oluyor.

Peki bankanın bu sorumluluğu ne kadar sürer? Bununla ilgili olarak Çekk m.3/9'da bir hüküm sevk edilmiştir. Çekk m.3/9'a göre, "**Çekin, üzerinde yazılı baskı tarihinden itibaren beş yıl içinde ibraz edilmemesi hâlinde, muhatap bankanın üçüncü fıkraya göre ödemekle yükümlü olduğu tutara ilişkin sorumluluğu sona erer.**" Banka, bir çek defterini bastırıp verdi diye süre anlamında sonsuza kadar sorumlu olmuyor, **sorumluluk süresi 5 yıl ile sınırlıdır.**

Verdiğimiz çek yaprağı örneklerine bakalım:

Tarih Daire	Hamilane	Bakiye TL Bakiye TL	VAKIF KATILIM	TACIR HAMILANE	Fideks	Keşide Yeri: Place of Issue Tarih: / /20 Date
				ELAZIĞ ŞUBESİ İzzetpaşa Mh. Şehit Yüzbaşı Tahir Cd. No:1 Tel : 0850 582 6023 Bu çek karşılığında Pay Against This Check to	HAMİLİNE	TL

Akbank çekini esas alalım, basım tarihi 08 Şubat 2017. Bu tarihten itibaren 5 yıl boyunca muhatap bankanın sorumluluğu devam eder. **Bu çek yaprağı, 08 Şubat 2022 tarihine kadar kısmen ya da tamamen karşılığı olmayan bir şekilde Akbank'a ibraz edilirse, Akbank ödemekle yükümlü olduğu tutarı ödemek**

zorundadır. 08 Şubat 2022 tarihinden sonra yapılan ibrazlarda ise, çekin kısmen ya da tamamen karşılıksız çıkması durumunda Akbank'ın ödemekle yükümlü olduğu bir tutar yoktur.

ÇekK m.3/5'e bakalım. ÇekK m.3/5'e göre, "Muhatap bankanın üçüncü fıkraya göre ödemekle yükümlü olduğu tutar dahil, kısmî ödemenin hamil tarafından kabul edilmemesi hâlinde, ikinci fıkra hükmüne göre karşılıksızdır işlemi yapılır; ibraz tarihi ile ödememe nedeni çekin üzerine yazılır ve çek, üzerine imzası alınarak hamiline geri verilir; ön ve arka yüzünün fotokopisi banka tarafından saklanır. Çek hesabında hiç karşılığın bulunmaması ve hamilin sadece muhatap bankanın üçüncü fıkraya göre ödemekle yükümlü olduğu tutarın ödenmesini talep etmesi hâlinde de bu fıkra hükmüne göre işlem yapılır."

Karşılıksızdır işlemi, uygulamada çoğu kez "karşılıksız" kaşesi basılma şeklinde olur. Daha sonra bu kaşenin üzerindeki boşluklar doldurulur, tarih atılır ve imzalanır. Bu şekilde karşılıksızdır işlemi yapılır. Banka tarafından fotokopilerin saklanacağı gibi kısmi ödene halinde neler olacağı da burada düzenlenmiş.

Muhatap bankanın ödemekle yükümlü olduğu tutar dahil, kısmi ödeme halinde, **çekin ön ve arka yüzünün onaylı fotokopisi verilir.** Çünkü kalan miktar için hamil takibe girişmek isteyecektir. Dolayısıyla bu onaylı fotokopi kullanılarak icra takibi başlatılabilir. Maddenin devamında altıncı fıkra da bu düzenlenmiştir.

ÇekK m.3/6'ya göre, "Muhatap bankanın üçüncü fıkraya göre ödemekle yükümlü olduğu tutar dahil kısmî ödeme hâlinde, çekin ön ve arka yüzünün onaylı fotokopisi ücretsiz olarak hamile verilir. Çek hamili, bu fotokopiyle müracaat borçlularına veya kambiyo senetleri hakkındaki takip usullerine başvurabileceği gibi, icra mahkemesine şikâyetle bulunurken dilekçesine bu fotokopiyi

ekleyebilir ve bunu icra daireleri ile mahkemelerde ispat aracı olarak kullanabilir. Mahkeme veya icra dairesinin istemi hâlinde çekin aslı bu mercilere gönderilir.” Yani hamil kısmi karşılığı aldıktan sonra çeki vermelidir. Ancak hamil bankadan aldığı ücretsiz onaylı fotokopiyi kullanabilir.

Şunu da ekleyelim, TTK m.709/2 gereğince hamil kısmi ödemeyi reddedemez. Ancak hamil çek için kısmi ödemeyi kabul etmezse, alacaklının temerrüdüne düşmüş olur ve **kısmi ödemeyi reddettiği miktarda başvuru hakkını kaybeder.** Uygulamada bazen sadece keşideciye başvuran birisi alacağı bölmek, çek aslını bankaya bırakmamak düşüncesi ile bankanın sorumlu olduğu tutarı reddediyor. Çünkü bazen bankanın sorumlu olduğu tutar devede kulak kalıyor ve **hamil 1 milyon TL'lik çeki, bankanın sorumlu olduğu tutarı almak için bankaya bırakmıyor.** Böyle bir durumda kısmi ödemeyi reddeden hamil, bu reddettiği miktar için başvuru borçlularına başvuramaz.

Karşılığı bulunmayan çekin ödenmesinden devam edelim. Aslolan ödeme, çekin karşılığının bulunması durumunda ödenmesidir. **Ancak çekin karşılığı olmasa da muhatap bankanın çeki ödemesi mümkündür.** Bu ödeme geçerlidir ve keşideciyi karşılıksız çekin hukuki ve cezai sonuçları ile yüz yüze kalmaktan kurtarır.

Muhatap bankanın karşılığı olmayan çeki ödemesi; keşideci ile banka arasındaki bir anlaşmadan, muhatabın çekin karşılığının bulunduğu hususunda yaptığı bir hatadan, vekaletsiz iş görmede dahilinde bir hareketten, keşideci lehine açılmış bir krediden, havale ilişkisinden kaynaklanabilir. Uygulamada ise çoğu kez keşideci ile muhatap banka arasında bir gayrinakdi kredi sözleşmesi yapıldığını ve karşılıksız çek söz konusu olduğunda nakdi krediye dönüştüğünü ve karşılıksız çekin ödendiğini görürüz. Uygulamada bazen de muhatap banka hatırlı müşterisi zor durumda kalmasın diye karşılıksız çeki ödeyebilir. Çünkü karşılıksız

çekin sonuçları, ticaret hayatında istenen sonuçlar değildir bu sebepten de bankaların hatırlı müşterileri için karşılıksız çekleri ödediğini görürüz.

Muhatabın karşılıksız çeki ödemesi hangi sebebe dayanırsa dayansın, yapılan ödemenin keşideciden genel hükümlere göre talep edilmesi mümkündür. Muhatap bu ödemeyi keşidecinden geri isterken yapma sebebine göre genel hükümlere gidebilir. Örneğin kredi sözleşmesine, vekaletsiz iş görme hükümlerine, havale hükümlerine, sebepsiz zenginleşme hükümlerine gidilebilir. Ancak burada kambiyo hukukuna göre bir geri isteme durumu söz konusu olmayacaktır.

Çekte en temel sorunlardan bir tanesi, karşılığın ödenmemesi ve karşılıksız çektiir. Bunu anlatalım.

Karşılığın Ödenmemesi ve Karşılıksız Çek

Bu konu oldukça önemlidir, uygulamada da çok gerekli olacaktır. Bunları bilmeden kıymetli evrakı bilmenizin bir anlamı yoktur. Bunları bilmeden bu dersi vermenizin de bir anlamı yoktur. Avukatların, hakimlerin çok basit hataları ile çok ciddi sonuçlar doğabilir. **Peki muhataba ibraz edilen bir çekin karşılığı neden ödenmez?**

İlk olarak, **çekin şekil şartlarını ihtiva etmemesi sebebiyle ödenmemesi mümkündür.** Yani çekin unsurlarında eksiklik varsa çek ödenmez. Zaten unsurlarında eksiklik olan çeke, çek diyemeyiz.

İkinci olarak, **çek üzerindeki imzanın keşideciye ait olmadığına tespiti halinde çek karşılığı ödenmez.**

Üçüncü olarak, çeki ibraz eden kimsenin yetkili hamil olmadığı tespit edilirse çek karşılığı ödenmez. Nama yazılı çeklerde yetkili hamili, birbirini takip eden düzgün temliknamelerden anlarız. Emre yazılı çeklerde yetkili hamili, düzgün ciro zincirinden anlarız. Hamile yazılı çeklerde ise muhatabın yetkili hamili tespit etme yetkisi yoktur, çekin zilyedi yetkili hamildir.

(Arkadaşlar buradan itibaren bir kopma var. Konu bütünlüğü açısından kendim bu kopan kısmı tamamladım, iki sayfa sonrası hocanın ağzından devam ediyor. -Elçi.)

Dördüncü olarak, **çekin ibraz sürelerinin geçirilmesinden sonra ibraz edilmesi halinde muhatap banka çekin karşılığını ödemeyebilir.** Çekin ibraz kısmında anlatılanları hatırlayacak olursanız; çekteki ibraz sürelerinden sonra yapılan ibrazlarda muhatap bankanın çekin karşılığını ödeyip ödememe noktasında bir takdiri vardır. Ancak bu takdir hakkı düzenleyenin cayma hakkını kullanmaması sonucunda vardır. **Şayet düzenleyen çekten cayma hakkını kullanmışsa, muhatap banka ibraz süresinden sonra ibraz edilen çeki ödeyemeyecektir.**

Beşinci olarak, ibraz edilen çekin sahteliği ya da tahrif edildiği anlaşılırsa, muhatap banka çekin karşılığını ödemez.

Altıncı olarak, TTK m.757/1 gereğince ödemedenden men kararı verilmişse muhatap banka çekin karşılığını ödemez. TTK m.757/1'e göre, **"İradesi dışında poliçe elinden çıkan kişi, ödeme veya hamilin yerleşim yerindeki asliye ticaret mahkemesinden, muhatabın poliçeyi ödemekten men edilmesini isteyebilir."** Bu hüküm poliçeler içindir ancak TTK m.818/1-s atfı ile çekler içinde uygulanır.

Çekin ödenmemesine yol açan bu nedenleri somut olaya göre çoğaltmak mümkündür. Ancak çekin ödenmemesine yol açan en önemli sebep, **çekin karşılıksız** olmasıdır.

Karşılıksız çek, üzerine çek çekilen hesapta çekin ibrazı anında çek bedelini ödemeye yetecek oranda bir nakit ya da kredinin bulunmaması halinde gündeme gelecektir.

Çekte ödenmeme durumunun tespiti üç şekilde yapıldığını daha önceden anlatmıştık. Süresinde ibraz edilmesine rağmen çekin ödenmemiş olduğunun tespiti 3 şekilde yapılır. Birincisi, **resmi belge olan protesto çekilmesidir**. İkincisi, **muhatap tarafından ibraz günü de gösterilmek suretiyle çekin üzerine yazılmış olan tarihli bir beyandır**. Üçüncüsü, **bir takas odasının, çek zamanında teslim edildiği halde ödenmediğini tespit eden tarihli bir beyandır**.

Şayet hamil bu 3 şekilden herhangi biri ile çekin süresinde ibrazına rağmen ödenmediğini tespit ettirmemişse başvuru haklarını kaybetmiştir. Bunlar TTK m.808'de düzenlenmişti. TTK m.808/1'e göre, **"Zamanında ibraz edilmiş olan çekin ödenmemiş olduğu ve ödememe hâli; a) Resmî bir belge, "protesto" ile, b) Muhatap tarafından, ibraz günü de gösterilmek suretiyle, çekin üzerine yazılmış olan tarihli bir beyanla, c) Bir takas odasının, çek zamanında teslim edildiği hâlde ödenmediğini tespit eden tarihli bir beyanıyla, sabit bulunduğu takdirde hamil; cirantalar, düzenleyen ve diğer çek borçlularına karşı başvurma haklarını kullanabilir."**

Çekte başvuru haklarının kapsamı ise TTK m.810'da düzenlenmektedir. TTK m.810/1'e göre, **"Hamil, başvurma yolu ile; a) Çekin ödenmemiş olan bedelini, b) İbraz gününden itibaren bu tutarın faizini, c) Protestonun veya buna denk olan**

belirlemenin ve gönderilen ihbarnamelerin giderleri ile diğer giderleri ve d) Çek bedelinin binde üçünü aşmamak üzere komisyon ücretini, isteyebilir."

Muhatap açısından, çek bedelinin ödenmeyen kısmı ile ilgili olarak "karşılıksızdır" işlemi yapılması zorunludur(ÇekK m.3/2). Bunun yerine getirilmemesi de cezai yaptırımlara bağlanmıştır(ÇekK m.7/4). Bunları daha önce anlattık. (Buradan itibaren kayıt düzeldi, hocanın ağzından devam ediyorum. -Elçi)

ÇekK m.3/2'de karşılıksızdır işlemi ile ilgili bir düzenlemeye yer verilmiştir. ÇekK m.3/2'ye göre, " *"Karşılıksızdır" işlemi, muhatap bankanın hamile kanunen ödemekle yükümlü olduğu miktarın dışında, çek bedelinin karşılanamayan kısmıyla sınırlı olarak yapılır."* Muhatabın ödemekle yükümlü olduğu tutar için karşılıksızdır işlemi gerçekleştirilmiyor.

Çekin karşılıksız olduğunun tespiti de nasıl gerçekleştirileceği yine ÇekK m.3/4'te düzenlenmiştir. Karşılıksızdır işlemi hamilin talebi üzerine yapılır. ÇekK m.3/4'e göre, " *Hamilin talepte bulunması hâlinde, karşılıksızdır işlemi; çekin arka yüzüne tahsil için bankaya ibraz edildiği tarih, hesap durumu, bankanın yükümlülüğü çerçevesinde ödediği miktar ve ibraz eden gerçek kişinin adı ve soyadı yazılmak, bu kişinin tüzel kişi adına bedeli tahsil etmesi hâlinde bu husus belirtilmek ve bu kişi ile birlikte banka yetkilisi tarafından imzalanmak suretiyle yapılır. Banka tarafından ödenen miktar düşüldükten sonra karşılıksız kalan tutar açıkça belirtilir. Hamilin imzalamaktan kaçınması hâlinde, karşılıksızdır işlemi yapılmaz."*

Bankaya ibraz edildiği tarih, hakkı korumak açısından çok önemlidir, çünkü ibrazın süresinde gerçekleştirilmesi gerekir. ÇekK m.3/4'te karşılıksızdır işleminin nasıl yapılacağı açıkça düzenlenmiştir.

ÇekK m.7/5'e göre, *"Karşılığı tahsil edilmek üzere bankaya ibraz edilen çekin karşılığının hesapta mevcut olmasına rağmen, hamile ödemedede bulunmayan ya da bankanın kanunen ödemekle yükümlü olduğu miktarı hamile ödemeyen banka görevlisi, şikâyet üzerine bir yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır."* Bundan da daha önce bahsetmiştik.

Çekin ödenmeme sebeplerinden en önemlisi olan karşılıksız çekten bahsedelim. Karşılıksız çek ile ilgili olarak şöyle bir not karşımızda bulunsun:

Karşılıksız Çek
Bir çekin karşılıksız çek olarak nitelendirilebilmesi için

- Çek niteliğinde olması,
- Süresinde (TTK m. 796) ibraz edilmiş olması,
- Senedi ibraz edenin meşru hamil niteliğinde olması,
- Karşılığının kısmen ya da tamamen bulunmaması,
- Karşılığın "ibraz anında" bulunmaması ve banka tarafından bu durumun çek üzerine yazılacak beyanla tespit edilmesi gerekir.

Bir çekin karşılıksız çek olarak nitelendirilebilmesi için öncelikle **çek niteliğinde olması gerekir**. Bir çek, **zorunlu ve alternatifli zorunlu unsurlarını içerdiği zaman çek niteliğinde olabilir**. Zorunlu unsurlara mutlak mecburi unsurlar, alternatifli unsurlara alternatifli mecburi unsurlar da denilmektedir.

İkinci şart, çekin süresinde ibraz edilmiş olması gerekir. Bu süreler 10 gün, 1 ay ve 3 aydır. Bunları anlattık.

Üçüncü şart, çeki ibraz eden kimse meşru hamil niteliğinde olması gerekir. Örneğin emre yazılı çekte ciro zincirinde bir kopukluk varsa başvuran hamil, meşru hamil değildir.

Dördüncü şart, karşılığın kısmen ya da tamamen bulunmaması gerekir. Daha öncede ifade etmiştik, bankanın yükümlü olduğu tutarın altındaki bir çek için karşılıksız işlemi yapılması söz konusu değildir.

Beşinci şart, karşılığın ibraz anında bulunmaması ve banka tarafından bu durumun çek üzerine yazılacak beyanla tespit edilmesi gerekir. Çek düzenlemesinde genel mantık, çek düzenlendiği anda karşılığının banka hesabında olmasıdır ancak biz bunu aramıyoruz. Çek düzenlendiği anda karşılığı banka hesabında olmasa dahi ibraz anında karşılığı varsa çek karşılıksız olmayacaktır. Örneğin çek düzenlendikten sonraki ilk üç gün bankada karşılık olmasa da, çek hamilinin dördüncü gün ibraz yaptığı anda karşılık varsa, çekin karşılığı vardır. Ancak çek düzenlendikten sonraki ilk üç gün bankada karşılık olsa da, çek hamilinin dördüncü gün ibraz yaptığı anda karşılık yoksa, çekin karşılığı yoktur. Ve tabi ki bu durumun çek üzerine yapılacak bir beyanla tespit edilmesi gerekir.

Peki karşılıksız çek neden ortaya çıkabilir? Hesapta yeterli para bulunmuyor olabilir, çeke bağlı hesapta değil de başka bir hesapta karşılık bulunuyor olmasına rağmen bankaya virman yetkisi verilmemiş olabilir, düzenlendiği anda karşılığı bulunan çekin ibraz anında karşılığı bulunmamış olabilir, çek yetkisiz temsilci tarafından keşide edilmiş olabilir, çek hesabı

kapatılmış olabilir, çek hayali bir kimse adına açılan bir çek hesabı üzerine çekilmiş olabilir.

(Arkadaşlar buradan itibaren bir, bir buçuk dakikalık bir kopma daha var. Hocanın devam ettiği yer ile kaldığı yer arasını konu bütünlüğü açısından yine kendim doldurdum. -Elçi.)

Karşılıksız çekin cezai sorumluluğu yıllar içinde sürekli değişkenlik göstermiştir. Eski kanunlar olan 1926 tarihli 865 sy. Türk Ticaret Kanunu'nda ve 1956 tarihli 6762 sy. Türk Ticaret Kanunu'nda karşılıksız çekin suç olduğuna dair herhangi bir belirleme yoktu. Keza şu an ki güncel 6102 sy. Türk Ticaret Kanunu'nda da suç olduğuna ilişkin bir düzenleme yoktur. Ancak bu dönemde karşılıksız çek düzenleme fiili, 1929 tarihli TBMM yorum kararı doğrultusunda **dolandırıcılık suçu** olarak değerlendirildi.

1985 tarihli Çek Kanunu'nda ve 2009 tarihli Çek Kanunu'nda karşılıksız çek fiili ayrı bir suç olarak düzenlendi. 1985 ve 2003 arasında karşılıksız çek düzenleme suçunun yaptırımı hapis cezasıydı. Ancak daha sonra 2003 ve 2012 arasında ekonomik bir suç olan karşılıksız çek düzenleme suçuna, ekonomik bir ceza olan adli para cezası verilmesi öngörüldü. Ancak bu uygulamalar, karşılıksız çek düzenlenmesini engelleyemedi.

Daha sonra Çek Kanunu'nda 2012 yılında yapılan bir değişiklik ile karşılıksız çek düzenleme fiili, suç olmaktan çıkarıldı ve kabahat olarak nitelendirildi. Karşılıksız çek düzenlenmesinin kabahat olarak nitelendirilmesinden sonra karşılıksız çek sayısının artması üzerine, kanun koyucu 2016 yılında bir değişiklik yaparak karşılıksız çek düzenlemesini tekrar adli para cezası öngörülen bir suç olarak nitelendirdi. İşte bu son düzenleme ÇekK m.5'tir. ÇekK

m.5; ceza sorumluluğu, çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı başlığını taşımaktadır. (Buradan sonra kayıt düzeliyor, hocanın ağzından yazmaya devam ediyorum. -Elçi)

Tüm bu değişikliklerden sonra düzenleme bugünkü halini aldı. Halen çok tartışılan bir konudur. Karşılıksız çekin cezalandırılması bıçak sırtı bir uygulamadır. Karşılıksız çek durumunda ne olacak sorusunu cevaplarken, ölçüyü çok özenli bir şekilde ayarlamak gerekir. Eğer ölçüyü çok kaçıırırsanız insanlar fazla ceza alabilir, az kaçıırırsanız da karşılıksız çek sayısı çok fazla olabilir. Bu sebeplerle bunu hassas bir şekilde ayarlamak gerekir.

Son haline bakacak olursak ÇekK m.5/1'e göre, **"Üzerinde yazılı bulunan düzenleme tarihine göre kanuni ibraz süresi içinde ibrazında, çekle ilgili olarak "karşılıksızdır" işlemi yapılmasına sebebiyet veren kişi hakkında, hamilin şikâyeti üzerine, her bir çekle ilgili olarak, binbeşyüz güne kadar adli para cezasına hükmolunur. Ancak, hükmedilecek adli para cezası; çek bedelinin karşılıksız kalan miktarı, az olamaz.(...)"** 1500 güne kadar adli para cezasına hükmedileceği düzenlenmiş. Burada bir hüküm vardı AYM 2017 yılında iptal etti. AYM iptalinden önce, çekin üzerinde yazılı bulunan düzenleme tarihine göre kanuni ibraz tarihinden itibaren işleyecek faiz ve yargılama giderleri, ifadesi vardı. Ancak AYM bu ibareyi, suç ve cezaların kanuniliği ilkesine aykırı olduğu gerekçesiyle iptal etti.

ÇekK m.5/1'e devam edelim **"(...)Mahkeme ayrıca, çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağına; bu yasağın bulunması hâlinde, çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağının devamına hükmeder. Yargılama sırasında da resen mahkeme tarafından koruma tedbiri olarak çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağına karar verilir.(...)"** Eskiden bu yasak afaki kalıyordu ancak karekodun

gelmesinden sonra böyle bir yasak kararının olup olmadığı çok rahat bir şekilde tespit edilebiliyor.

ÇekK m.5/1'e devam edelim, "(...)Çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı, çek hesabı sahibi gerçek veya tüzel kişi, bu tüzel kişi adına çek keşide edenler ve karşılıksız çekin bir sermaye şirketi adına düzenlenmesi durumunda ayrıca yönetim organı ile ticaret siciline tescil edilen şirket yetkilileri hakkında uygulanır.(...)" Kimlerin yasaklanabileceği de burada belirtilmiş.

ÇekK m.5/2'ye de bakalım, "Birinci fıkra hükmüne göre çek karşılığını ilgili banka hesabında bulundurmakla yükümlü olan kişi, çek hesabı sahibidir. Çek hesabı sahibinin tüzel kişi olması hâlinde, bu tüzel kişinin mali işlerini yürütmekle görevlendirilen yönetim organının üyesi, böyle bir belirleme yapılmamışsa yönetim organını oluşturan gerçek kişi veya kişiler, çek karşılığını ilgili banka hesabında bulundurmakla yükümlüdür. Birinci fıkra uyarınca hakkında çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı kararı verilenler, yasaklılıkları süresince sermaye şirketlerinin yönetim organlarında görev alamazlar. Ancak, hakkında yasaklama kararı verilenlerin mevcut organ üyelikleri görev sürelerinin sonuna kadar devam eder."

Çek hesabı sahibi gerçek kişinin, çek keşide etmek için başka birisini vekil olarak atayamayacağını yani temsilen çek keşide edemeyeceğini söylemiştik. Bununla ilgili düzenleme ise ÇekK m.5/3'tür. ÇekK m.5/3'e göre, "Çek hesabı sahibi gerçek kişi, kendisi adına çek düzenlemek üzere bir başkasını temsilci veya vekil olarak tayin edemez. Gerçek kişinin temsilcisi veya vekili olarak çek düzenlenmesi hâlinde, bu çekten dolayı hukukî ve cezai sorumluluk çek hesabı sahibine aittir." Aslında burada kambiyo hukuku bakımından temsilci ile çek

düzenlemenin mümkün olduğunu ancak ÇekK ile buna cezai müeyyide getirildiğini görüyoruz.

ÇekK m.5/6'ya göre de "Hakkında çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı kararı verilmiş olan kişi, elindeki bütün çek yapraklarını ait olduğu bankalara iade etmekle yükümlüdür. Bu kişi adına yeni bir çek hesabı açamaz."

Bu kişi çek defterini iade eder ve onun adına yeni bir çek hesabı açamaz. Başka karşılıksız çeklerle karşılaşılması için böyle bir hükme yer verilmiştir.

ÇekK m.6 ise etkin pişmanlık ve çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağının kaldırılması başlığı ile düzenlenmiştir.

ÇekK m.6/1'e göre, "Karşılıksız kalan çek bedelinin, çekin üzerinde yazılı bulunan düzenleme tarihine göre kanunî ibraz tarihinden itibaren işleyecek 3095 sayılı Kanuna göre ticarî işlerde temerrüt faiz oranı üzerinden hesaplanacak faizi ile birlikte tamamen ödeyen kişi hakkında, a) Yargılama aşamasında mahkeme tarafından davanın düşmesine, b) Mahkûmiyet hükmünün kesinleşmesinden sonra mahkeme tarafından hükmün bütün sonuçlarıyla ortadan kaldırılmasına, karar verilir. Çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağının kaldırıldığı, MERSİS ile Risk Merkezine 5'inci maddenin sekizinci fıkrasındaki usullere göre bildirilir ve ilan olunur."

Burada şunu hatırlatalım, karşılıksız çek düzenlemenin ÇekK m.5 kapsamında şikayete tabi bir suçtur ve icra mahkemesi tarafından bu karar verilir. ÇekK m.5/1'e tekrar bakacak olursak, "(...)Koruma tedbiri olarak verilen çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı kararlarına karşı yapılan itirazlar bakımından 9/6/1932 tarihli ve 2004 sayılı İcra ve İflas Kanununun 353'üncü maddesinin birinci fıkrası hükmü uygulanır. Bu suçtan dolayı açılan davalar icra

mahkemesinde görülür ve İcra ve İflas Kanununun 347, 349, 350, 351, 352 ve 353'üncü maddelerinde düzenlenen yargılama usulüne ilişkin hükümler uygulanır. Bu davalar çekin tahsil için bankaya ibraz edildiği veya çek hesabının açıldığı banka şubesinin bulunduğu yer ya da hesap sahibinin yahut şikâyetçinin yerleşim yeri mahkemesinde görülür."

ÇekK m.6/2'ye göre karşılıksız çek suçu için *"Şikâyetten vazgeçme hâlinde de birinci fıkra hükmü uygulanır."* Yani şikâyetten vazgeçilirse ÇekK m.6/1 uygulanır.

ÇekK m.6/3'e göre de *"Kişi, mahkûm olduğu cezanın tamamen infaz edildiği tarihten itibaren üç yıl ve her halde yasağın konulduğu tarihten itibaren on yıl geçtikten sonra, hükmü veren mahkemeden çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağının kaldırılmasını isteyebilir; mahkemenin vereceği karara itiraz edebilir. Bu itiraz bakımından İcra ve İflas Kanununun 353'üncü maddesinin birinci fıkrası hükmü uygulanır. Çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağının kaldırılmasına ilişkin karar kesinleştiğinde, yasağın kaldırıldığı, MERSİS ile Risk Merkezine 5'inci maddenin sekizinci fıkrasındaki usullere göre bildirilir ve ilan olunur."*

Karşılıksız çek düzenlemenin TTK kapsamında birtakım sonuçları da var. Karşılık çekin sadece cezai sonuçları yoktur, hukuki sonuçları da vardır, bunları TTK'da görebiliriz.

Karşılıksız çek söz konusu olduğunda hamil, müracaat haklarını kullanabilir. Hamilin, müracaat haklarını kullanması ile ilgili farklı düzenlemeler de öngörülmüştür. TTK m.783/3'e göre *"Muhatap nezdinde karşılığı kısmen veya tamamen bulunmayan bir çek düzenleyen kişi, çekin karşılıksız kalan bedelinin*

yüzde onunu ödemekle yükümlü olduktan başka, hamilin bu yüzden uğradığı zararı da tazmin eder.” Bunun için de yine bir çekin karşılıksız sayılabilmesi için aranan şartlar mevcut olmalıdır. Burada düzenlenen %10'luk karşılıksız çek tazminatı bir nev'i medeni ceza olarak nitelendirilir. Adı tazminat olsa da bu tazminat için zarar şartına gerek yoktur. Zarar varsa %10'luk tazminattan ayrıca zararın tazmini gerekir. Yani %10'luk karşılıksız çek tazminatı için bir zararın doğması aranmaz ancak bir zarar doğmuşsa da bunun ayrıca tazmini gerekir.

Çek Kanunu'na göre dönelim. Diğer fıkralara bakarken sonlar da hep ÇekK m.5/8 ile ilgili bir düzenleme vardı. ÇekK m.5/8'e göre, "Çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı kararına ilişkin bilgiler, güvenli elektronik imza ile imzalandıktan sonra, Adalet Bakanlığı Ulusal Yargı Ağı Bilişim Sistemi (UYAP) aracılığıyla MERSİS ile Risk Merkezine elektronik ortamda bildirilir. Hakkında çek hesabı açma yasağı kararı verilen kişiler, Risk Merkezi tarafından bankalara bildirilir. Bu bildirimler ile bankalara yapılacak duyurulara ilişkin esas ve usuller, Adalet Bakanlığının uygun görüşü alınarak Risk Merkezi tarafından belirlenir.”

Bununla ilgili olarak ÇekK m.7/7'de de bir düzenleme sevk edilmiştir. ÇekK m.7/7'ye göre, "Hakkında çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı kararı verilmiş olan kişi adına çek hesabı açan banka görevlisi, üç aydan bir yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.” Akabinde onuncu fıkraya da bakalım ÇekK m.7/10'a göre, "2'nci maddenin, sağlanması ve saklanması gereken bilgi ve belgelere ilişkin hükmüne aykırı hareket edilmesi veya çekin karşılıksız çıkması dolayısıyla hamili tarafından talep edilmesi üzerine düzenleyicinin banka kayıtlarındaki adreslerinin kendisine verilmemesi hâlinde, ilgili bankaya Cumhuriyet savcısı tarafından beşyüz Türk Lirasından beşbin Türk Lirasına kadar idarî para cezası verilir.”

Karşılıksız çekin hamili müracaat hakkını nasıl kullanır? TTK m.808 kapsamında çekin ödenmemesinin sebebinin karşılıksız ya da başka bir neden olmasına bakılmaksızın, hamilin başvuru hakkı doğar.

TTK m.808/1'e göre, *"Zamanında ibraz edilmiş olan çekin ödenmemiş olduğu ve ödememe hâli; a) Resmî bir belge, "protesto" ile, b) Muhatap tarafından, ibraz günü de gösterilmek suretiyle, çek üzerine yazılmış olan tarihli bir beyanla, c) Bir takas odasının, çek zamanında teslim edildiği hâlde ödenmediğini tespit eden tarihli bir beyanıyla, sabit bulunduğu takdirde hamil; cirantalar, düzenleyen ve diğer çek borçlularına karşı başvurma haklarını kullanabilir."* Üç şekilde hamilin başvuru hakkını koruyabildiğini daha önce anlattık. Burada düzenlenen şartların varlığı **re'sen** araştırılır. Çekte başvuru imkanının kullanılması poliçedeki başvuruya benzer.

Çek hamilinin başvuru hakkını kullanma şartlarını **maddi şartlar** ve **şekli şartlar** olarak ayırabiliriz.

Çekte başvuru hakkının kullanılmasının maddi şartları; çekin ödenmemesi, mahsup çeklerdeki özel durumun ortaya çıkmasıdır.

Çekte başvuru hakkının kullanılmasının şekli şartı; maddi şartların doğmuş olduğunun TTK m.808'deki üç yöntemden biri ile kayıt altına alınmasıdır. Maddi şartın doğmuş olduğunu belirlemesi ibraz süresi içinde üç yöntemden herhangi biri ile yapılmalıdır.

Şunu da hatırlatalım, çekte protestodan muafiyet kaydı getirilebilir. TTK m.722'de protestodan muafiyet kaydı poliçeler için düzenlenmişti ancak TTK m.818/1-i atfı ile bu hüküm çek hakkında da uygulanır.

Şekli şartlar üç tanedir demiştik, bunları daha önce de anlattık ama hatırlayalım. **Şekli şartlar; çekin protestosu(TTK m.808/1-a), karşılıksızdır durumunun muhatabın beyanı ile tespiti(TTK m.808/-b), takas odasının beyanıyla tespit.** (Karşılıksızdır durumunun muhatabın beyanı ile tespitinin çekin arka yüzüne yapılması gerektiğini ÇekK m.3/4'ü anlatırken söylemiştik, unutmayın.)

Sakin karıştırmayın, bu üç şekli şartında hep birlikte var olması gerekmez. Sadece birinin gerçekleşmesi başvuru hakkının kullanılabilmesi için yeterlidir, bu şartlar alternatif şartlardır.

Çek Hamilinin Başvuru Hakkı

I. maddi şartlar

A. çekin ödenmemesi

B. Mahsup çeklerindeki özel durumun ortaya çıkması

II. şekli şartlar (alterantifi)

A. Çekin protestosu,

B. Durumun muhatabın beyanıyla tespiti,

C. Takas odasının beyanıyla tespit.

Başvurma hakkının kapsamında baktığımız aman TTK m.810'da düzenlendiğini görüyoruz. TTK m.810/1'e göre, "**Hamil, başvurma yolu ile; a) Çekin ödenmemiş olan bedelini, b) İbraz gününden itibaren bu tutarın faizini, c) Protestonun veya buna denk olan belirlemenin ve gönderilen ihbarnamelerin giderleri ile diğer giderleri ve d) Çek bedelinin binde üçünü aşmamak üzere komisyon ücretini, isteyebilir.**" Burada bahsi geçen faiz temerrüt faizidir, çekte anapara faizinin olması mümkün değildir. Protestoya denk olan belirlemeler, muhataba ibraz veya takas odasına ibrazdır. %10'luk çek tazminatının da düzenleyenden istenebildiğini hatırlatalım.

Demek ki hamil başlatacağı icra takibinde; çek bedelini, temerrüt faizini, %10'luk çek tazminatını, protesto veya bunla ilgili ihbarname giderlerini, %3 komisyon ücretini isteyebilir.

Çekten caymadan söz edelim. TTK m.799'da düzenlenmiştir. Daha önce de bahsetmiştik. TTK m.799/1'e göre, **"Çekten cayma ancak ibraz süresi geçtikten sonra hüküm ifade eder."** Çek düzenleyen hamil, çeki düzenledikten sonra çekten cayarsa bu ancak çekin ibraz süresi geçtikten sonra hüküm ifade eder. İbraz süresi geçmiş ve ibraz gerçekleşmemişse çekten cayma hüküm ifade eder.

TTK m.799/2'ye göre de **"Çekten cayılmamışsa, muhatap, ibraz süresinin geçmesinden sonra da çeki ödeyebilir."** Bunu daha önce de söylemiştik.

Çekten cayma ile hamil, ibraz süresi geçerse muhataba ödeme yapma demektedir. Şayet çekten cayma söz konusu değilse ibraz süresi geçse dahi muhatabın ödeme yapma yetkisi vardır, ödeme yapıp yapmamak muhatabın takdirindedir.

(Çekten cayma konusu anlatılırken iki dakikalık bir kopma daha var. Konu bütünlüğü olsun diye yine kendim yazacağım. -Elçi)

Çekten cayma, düzenleyenin muhataba vermiş olduğu ödeme yetkisini geri almasıdır. Çekten caymanın temel olarak üç şartı vardır.

Birincisi, çekten cayılabilmesi için çekte düzenleme günü olarak gösterilen tarihten itibaren hesaplanacak ibraz süresinin geçmiş olması gerekir. Dolayısıyla ibraz süresi içinde yapılan bir cayma beyanı muhatap bankayı bağlamaz. **İkincisi, ibraz süresi içinde çekin ödenmemek üzere muhataba ibraz edilmemiş**

olması gerekir. Üçüncüsü, düzenleyen çekten caydığını muhataba beyan etmelidir. Çekten cayma hakkını sadece düzenleyen kullanabilir.

Çekten şartlarına uygun olarak cayılmışsa artık muhatap bu cayma ile bağlıdır. Dolayısıyla muhatap artık çek bedelini ödeyemez. Ancak çekten cayılmamışsa muhatap çek bedelini ödeyip ödememe konusunda bir yetkiye sahiptir. Çekten cayılmadığı için ibraz sürelerinin geçmesine rağmen isterse muhatap çek bedelini ödeyebilir.

Çekin ödenmesinde istisnai durumlar vardır. Bu istisnai durumlar ölüm, iflas ve ehliyetsizliktir. Bu durumlar TTK m.800'de özel haller başlığı altında düzenlenmiştir. TTK m.800/1'e göre, **"Çekin tedavüle çıkarılmasından sonra, düzenleyenin ölümü, medenî haklarını kullanma ehliyetini kaybetmesi veya iflası çekin geçerliliğini etkilemez."** Burada önemli olan bu durumların çekin düzenlenmesinden sonra meydana gelmesidir. Normalde bir kimse iflas ederse tasarruf yetkisi ortadan kalkacağı için banka hesabındaki para iflas masasına dahil olur. Ancak bu hüküm sayesinde keşideci iflas etse dahi, çek bedeli hamile ödenir. Aynı hal ehliyetsizlik ve ölüm için de öngörülmüştür. (Buradan sonra ses kaydı düzeliyor, hocanın ağzından yazıyorum -Elçi.)

TTK m.800/1'e göre, **"Çekin tedavüle çıkarılmasından sonra, düzenleyenin ölümü, medenî haklarını kullanma ehliyetini kaybetmesi veya iflası çekin geçerliliğini etkilemez."**

Çekte suret düzenlenemez çünkü çekte kabul yasağı vardır. Sadece TTK m.813'te belirlenen sınırlamalara göre çekte nüsha çıkarılabilir. Hatırlayacak olursanız poliçede nüsha ve suret mümkündü, bonoda ise sadece suret mümkündü. TTK m.813/1'e göre, **"Hamiline yazılı çekler hariç olmak üzere; bir ülkede**

düzenlenip de diğer bir ülkede veya aynı ülkenin denizaşırı bir kısmında ödenmesi şart olan ve aksine, bir ülkenin denizaşırı bir kısmında düzenlenip o ülkede ödenmesi şart olan ya da aynı ülkenin denizaşırı olan aynı kısmında yahut çeşitli kısımlarında düzenlenip ödenmesi şart olan her çek, birbirinin aynı olarak çeşitli nüshalar hâlinde düzenlenebilir. Bu nüshalar senet metninde teselsül eden sıra numaraları ile gösterilir. Aksi takdirde her nüsha ayrı bir çek sayılır."

Çekte zamanaşımına bakalım. Çekte zamanaşımı TTK m.814'te düzenlenmiştir. TTK m.814/1'e göre, *"Hamilin, cirantalarla düzenleyene ve diğer çek borçlularına karşı sahip olduğu başvurma hakları, ibraz süresinin bitiminden itibaren üç yıl geçmekle zamanaşımına uğrar."* Çekte zamanaşımı 3 yıldır. Bu zamanaşımı 2012 değişikliklerindendir önceden daha kısaydı.

TTK m.814/2'ye göre, *"Çek borçlularından birinin diğerine karşı sahip olduğu başvurma hakları, bu çek borçlusunun çeki ödediği veya çekin dava yolu ile kendisine karşı ileri sürüldüğü tarihten itibaren üç yıl geçmekle zamanaşımına uğrar."* Bu durumda da çekte zamanaşımı 3 yıldır.

(Arkadaşlar kaydın son dört dakikası kaldı ve buradan sonra da ses tamamen kopmuş. Çekte zamanaşımı konusunu kendim yazacağım ve notu bitireceğim -Elçi)

TTK m.818/1-p gereğince, poliçede zamanaşımına ilişkin hükümler olan TTK m.750 ve TTK m.751 çekte zamanaşımı için de uygulanır.

TTK m.750/1'e göre, *"Zamanaşımı; dava açılması, takip talebinde bulunulması, davanın ihbar edilmesi veya alacağın iflas masasına bildirilmesiyle"*

kesilir.” Yani çekte zamanaşımı; dava açılması, takip talebinde bulunulması, davanın ihbar edilmesi veya alacağın iflas masasına bildirilmesi ile kesilir.

Çekte zamanaşımının kesilmesinin hükümleri için TTK m.751'e bakacağız. TTK m.751/1'e göre, **"Zamanaşımını kesen işlem, kimin hakkında meydana gelmişse ancak ona karşı hüküm ifade eder."** Aynen poliçe ve bonoda olduğu gibi çek için de zamanaşımını kesen işlem ancak kimin hakkında meydana gelmişse onun hakkındaki zamanaşımını keser. TTK m.751/2'ye göre de **"Zamanaşımı kesilince, süresi aynı olan yeni bir zamanaşımı işlemeye başlar."**

Çekte zamanaşımı ile poliçede zamanaşımının farkları süre yönündendir. **Poliçede ve bonoda her durum için farklı süreler öngörülmüşken, çekte zamanaşımı süresi 3 yıldır.** Ancak tek fark bu değildir.

Poliçede ve bonoda asıl borçluya karşı başvurmak için öngörülen zamanaşımı süresi TTK m.749/1'e göre 3 yıldır. **Poliçede ve bonoda bu 3 yıllık zamanaşımı süresi vadeden itibaren işlemeye başlar.**

Çekte asıl borçlu yoktur. **Çekte hamilin cirantalara, düzenleyene ve diğer çek borçlularına başvurabilmesi için öngörülen süre TTK m.814/1 gereğince 3 yıldır.** Ancak çekte vade olmadığı için 3 yıllık zamanaşımı süresi vadeden itibaren işlemeye başlamaz, **çekte 3 yıllık zamanaşımı süresi ibraz süresinin bitiminden itibaren işlemeye başlar.**

Poliçede hamilin cirantalara ve düzenleyene, bonoda hamilin cirantalara yani poliçe ve bonoda hamilin başvuru borçlularına karşı başvurabilmesi öngörülen zamanaşımı süresi 1 yıldır(TTK m.749/2). Çekte ise her halükarda zamanaşımı süresi 3 yıldır.

Policede ve bonoda, ödemeyi yapan borçlunun başvuru hakkı için öngörülen zamanaşımı süresi ise 6 aydır(TTK m.749/3). Yani ödeme yapan ciranta kendinden önceki imzalara 6 ay içinde başvurmalıdır. Çekte ise ödeme yapan çek borçlusunun diğer borçlulara başvurma hakkı yine 3 yıl olarak düzenlenmiştir(TTK m.814/2). Burada poliçe, bono ve çek için ortak olan zamanaşımı süresinin başladığı andır, zamanaşımı süresi ödemenin yapıldığı ya da senedin dava yolu ile ileri sürüldüğü tarihten itibaren işler.

Not bitti arkadaşlar. Final değerlendirmesi ödev şeklinde yapılacak. Notu bitirdiğim tarih itibariyle ödev konusunda bir bilgi daha yok. Ancak ben ödevin zor olacağı kanaatindeyim. Zira Ebru Hoca ders anlatırken, ödev verilirse kesin geçeceğinizi düşünmeyin cümlesini çok sık kullandı. Bu uyarıyı notun sonuna koydum çünkü ödev verildi dersi geçeriz rehavetine kapılmak bizim zararımıza olacaktır. Tüm dersleri takip eden biri olarak şunu söyleyebilirim, sadece hocanın önerdiği kitabı okumak veya Tamer Hoca'nın kitabını okumak bu ders için yeterli değil, kesinlikle uzem kayıtlarını izleyin ve bırakılan makaleleri okuyun. Ebru Hoca ders anlatırken kitaplardan daha kapsamlı ders anlattı ve sürekli uygulamadan bahsetti. Aynı zamanda dersi TTK ve ÇekK üzerinden anlattı. Bundan dolayı vereceği ödevin çok iyi bir şekilde yapılmasını isteyecektir. Meslek hayatında başarılar diliyorum, iyi bir insan olma dileğiyle, esen kalın.

-Elçi

Bilgi sahibi olmadan fikir sahibi olunmaz.

-Uğur Mumcu